

Stadsmonitor 2022

Gemeente 's-Hertogenbosch

Afdeling Onderzoek & Statistiek
april 2022

Kort samengevat

In de stadsmonitor 2022 wordt een overzicht gegeven van de staat van 's-Hertogenbosch: hoe gaat het met de stad en haar inwoners? De zestien thema's die daarbij de revue passeren zijn niet toevallig gekozen. Leidraad voor de stadsmonitor is de programma-begroting 2022.

Bestuursorganen en -ondersteuning

Het college wil haar externe oriëntatie versterken. Daarbij hoort een college dat tussen inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en regiogemeenten staat. Het college wil zichtbaar en toegankelijk zijn. Cijfers laten zien dat de relatie met burgers nog versterkt kan worden. 42% van alle inwoners weet wie de burgermeester en wethouders zijn. Een hoger aandeel, 53%, is van mening dat de gemeente geïnteresseerd is in de mening van haar burgers. 35% van de inwoners vindt dat de gemeente samen met de inwoners zorg draagt voor de ontwikkeling in buurten en wijken.

Dienstverlening

Publieke dienstverlening is een belangrijk aandachtspunt voor onze gemeente. We willen goed en snel bereikbaar zijn. 72% van de inwoners is (zeer) tevreden over de telefonische bereikbaarheid van de gemeente. Een bezoek aan het Stadkantoor krijgt van de inwoners een 8,0 als rapportcijfer. 65% van de

inwoners is (zeer) tevreden over het maken van een melding of iets aanvragen via de website en 77% is (zeer) tevreden over het maken van een afspraak via de website.

Gezondheid

Je gezond voelen is een belangrijke basis om zelfredzaam te zijn en zelfstandig mee te kunnen doen in de samenleving. 73% van de inwoners beoordeelt de eigen gezondheid als (zeer) goed (2020). Per 1.000 inwoners maken er in de eerste helft van 2021 68 gebruik van de ondersteuning vanuit de Wmo (voorlopig cijfer). 85% van de Wmo-cliënten is van mening dat de Wmo-ondersteuning aansluit bij hun hulpvraag (2020).

Veiligheid

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners in de gemeente 's-Hertogenbosch is het afgelopen jaar met 5% afgenomen. In 2021 registreerde de politie 54 misdrijven per 1.000 inwoners. Als we kijken naar de positie van de gemeente 's-Hertogenbosch ten opzichte van de vijf grootste Brabantse gemeenten, neemt 's-Hertogenbosch een gemiddelde positie.

Belangrijk in 's-Hertogenbosch is een veilig woon- en leefklimaat voor inwoners. Het cijfer dat inwoners voor de veiligheid in hun buurt geven is een 6,9. Van de inwoners geeft 10% aan dat er veel criminaliteit in hun buurt plaatsvindt.

Jeugd en veiligheid is al jaren een belangrijk thema. Het aantal incidenten van jongerenoverlast is ten opzichte van 2019 fors gestegen. In 2019 waren er 5,5 incidenten van jongerenoverlast per 1.000 inwoners. In 2021 waren dat 10,5 incidenten jongerenoverlast per 1.000 inwoners. Door de sluiting van scholen en andere voorzieningen tijdens de coronapandemie waren jongeren meer op straat. Om aan onze ambitie in 2022 te voldoen, moet het aantal incidenten jongerenoverlast dalen naar 4,8 incidenten per 1.000 inwoners.

Cultureel klimaat

We vinden het belangrijk dat er beeldende kunstenaars, regisseurs en andere makers op het gebied van cultuur in de stad functioneren. Zij zorgen voor de levendigheid en dynamiek van het culturele klimaat. Bij dit 'maken' zien we de laatste jaren weer een toename. In 2020 typeerde 47% van de inwoners het culturele leven van 's-Hertogenbosch als 'bij de tijd', 'vernieuwend' of 'modieus'.

Daarnaast is het 'meemaken' een belangrijk aandachtspunt. Zeven op de tien inwoners vindt dat er veel kunst- en cultuuractiviteiten plaatsvinden in de gemeente (2020). Vanwege Covid-19 gingen veel festivals en evenementen niet door. Dit verklaart het lage percentage inwoners (31%) dat aangeeft jaarlijks ten minste één keer een Bosch festival (exclusief Carnaval) te bezoeken (2020).

Verder willen we graag dat inwoners zelf 'meedoen'. Vermoedelijk zijn door de Corona-maatregelen meer mensen zelf thuis culturele activiteiten gaan ontplooiën. Het aandeel participanten amateurkunst is de afgelopen jaren sterk gestegen, van 66% in 2018 naar 79% in 2020.

Opgroeien en talentontwikkeling

Een stabiele thuissituatie en een goede gezondheid zijn belangrijk voor de ontwikkeling van jeugdigen. Soms hebben ouders hierbij hulp nodig. Hiervoor kunnen zij een beroep doen op basisprofessionals in de wijk. Als er sprake is van meervoudige of complexe problematiek, schakelen basisprofessionals de sociale wijkteams in. In het eerste half jaar van 2021 maakte 9,6% van de jeugdigen tot en met 17 jaar gebruik van specialistische jeughulp (voorlopig cijfer). 80% van de ouders en 69% van de jeugdigen zelf is van mening dat de hulp aansluit bij de hulpvraag

Onze ambitie is dat het aandeel voortijdig schoolverlaters in 2022 maximaal 1,8% bedraagt. Daar zitten we in het schooljaar 2020-2021 met 2,11% nog boven.

Wonen en zorg

Goede woonomstandigheden voor ouderen zijn belangrijk om zo lang mogelijk prettig thuis te kunnen wonen. 65-plussers geven in 2021 hun woning een 8,1 als rapportcijfer en hun woonomgeving een 7,6. De zelfredzaamheid-

score voor 65-plussers is een 7,6 tegenover een 7,7 voor de gemeente als geheel.

Participatie en daginvulling

Samenleven doen we met elkaar, maar ook voor elkaar. 35% van de inwoners zet zich in als vrijwilliger (2020). Iets meer dan 20% van de inwoners geeft wel eens mantelzorg (2020). 12% van de mantelzorgers ervaart het geven van mantelzorg als (zeer) belastend.

Wonen en werkomgeving

's-Hertogenbosch heeft al jaren een sterke centrumfunctie met relatief veel banen ten opzichte van de beroepsbevolking. De woonaantrekkelijkheid van 's-Hertogenbosch is goed. We staan op de 8^e positie op de ranglijst in de Atlas voor gemeenten van 2021.

We zien het als een uitdaging om mensen die een woning zoeken, voldoende kansen te bieden op een passende en betaalbare woning. Voldoende bouwen is essentieel. In 2021 zijn er bijna 800 woningen toegevoegd door nieuwbouw, transformatie en toevoegingen anderszins (onder andere woningsplitsing).

De inwoners zijn en blijven behoorlijk tevreden over het wonen en leven in 's-Hertogenbosch. De eigen woning krijgt van hen als rapportcijfer 7,9. Het gemiddelde rapportcijfer voor de woonomgeving ligt met een 7,4 iets lager. De aandachtsbuurten blijven al jaren achter bij het

stedelijk gemiddelde. Het is de bedoeling dat dit door de planmatige aanpak van deze buurten meer richting het stedelijk gemiddelde ontwikkelt.

We streven ook naar een schone, hele, veilige en slimme openbare ruimte. Het bereikte niveau van tevredenheid over het onderhoud van de openbare ruimte willen we behouden. De ambitie is een schaalscore fysieke verloederings van maximaal 3,1 in 2022. In 2021 is dit een 3,6 en dus nog niet gehaald.

Bereikbare stad

's-Hertogenbosch moet een bereikbare, leefbare, duurzame, gastvrije en actieve stad zijn. Over de bereikbaarheid van en naar de gemeente per fiets is 85% van de inwoners (zeer) tevreden en over de bereikbaarheid per auto is 72% (zeer) tevreden.

Tweederde van de inwoners vindt de bereikbaarheid van hun woning tijdens werkzaamheden in de buurt goed. Over de informatie rondom werkzaamheden is ongeveer zes op de tien inwoners (zeer) tevreden.

Sport en recreatie

We vinden het belangrijk dat álle inwoners van onze stad voldoende bewegen en sporten. In 2020 voldoet 45% van de volwassenen aan de beweegrichtlijnen. In 2019 voldeed 24% van de

4-18 jarigen aan de beweegnorm. Hier is nog winst te halen.

Het is belangrijk dat het voorzieningenniveau aansluit bij de sport- en beweegbehoeften van de inwoners en hen uitdaagt tot sportief gedrag. Het blijkt dat 62% van de inwoners de kwaliteit van de sportvoorzieningen in de gemeente als (ruim) voldoende beoordeelt (2020). 58% van de volwassenen vindt dat er (ruim) voldoende mogelijkheden zijn om te sporten en te bewegen in de openbare ruimte (2020).

In 2020 was 10% van de volwassenen actief als vrijwilliger in de sport. We streven naar 13% in 2022.

Milieu respecterende ontwikkelingen

's-Hertogenbosch wil in 2050 een klimaat neutrale stad zijn. Om dit te bereiken wordt ingezet op zeer forse energiebesparing en opwekken van duurzame energie. In 2021 zijn er 9.400 woningen met zonnepanelen. Ook het aantal oplaadpunten voor elektrische auto's neemt toe. In 2021 waren er 1.294 (semi) publieke oplaadpunten. Onze ambitie is 2.000 van deze oplaadpunten in 2022.

Cultuurhistorische kwaliteit

's-Hertogenbosch is een stad met veel cultuurhistorische kwaliteit. Vooral de oude Binnenstad vormt een mooi cultuurhistorisch decor met bijvoorbeeld de Markt, de

Binnendieze, de Sint Jan en de Parade. 's-Hertogenbosch telt 540 rijksmonumenten en 617 gemeentelijke monumenten. Dit zijn gebouwde monumenten.

Het aantal bezoekers van de website erfgoedshertogenbosch.nl is het afgelopen jaar gestegen tot zo'n 240.000.

Ruimte voor economie en voorzieningen

Cijfers van 2021 zijn op dit moment nog niet beschikbaar. De werkgelegenheid in 's-Hertogenbosch is tussen 2019 en 2020 toegenomen van 104.300 tot 107.480 werkzame personen. Onze ambitie is om 60 hectare netto terstond door de gemeente uitgeefbaar bedrijventerrein te hebben. Daar zitten we begin 2021 met 36,9 hectare nog onder.

Werk en inkomen

Werk is dé manier om economisch, maar ook sociaal, zelfredzaam te zijn. De netto participatiegraad van 71% is vrij hoog vergeleken met andere grote gemeenten.

Het aantal uitkeringen BUIG nam af, van circa 3.419 eind 2020 naar 3.283 eind 2021.

Armoede en schulden

In 2021 heeft 18% van de huishoudens uit het gemeentelijk Digipanel schulden, iets minder dan in 2020. 4% van de huishoudens heeft te maken met risicovolle of problematische

schulden. Huishoudens met minderjarige kinderen hebben niet vaker dan andere huishoudens te maken met (zeer) problematische schulden.

Inhoud

Kort samengevat	2
Inleiding	6
1. Bestuursorganen en -ondersteuning	7
2. Dienstverlening	8
3. Gezondheid	9
4. Veiligheid	10
5. Cultureel klimaat	12
6. Opgroeien en talentontwikkeling	14
7. Wonen en zorg	15
8. Participatie en daginvulling	16
9. Wonen en werkomgeving	17
10. Bereikbare stad	19
11. Sport en recreatie	20
12. Milieu respecterende ontwikkelingen	22
13. Cultuurhistorische kwaliteit	24
14. Ruimte voor economie en voorzieningen	25
15. Werk en inkomen	26
16. Armoede en schulden	27
Bijlage 1: Benchmark	28

Inleiding

De stadsmonitor 2022 geeft een overzicht van de staat van 's-Hertogenbosch: hoe gaat het met de stad en haar inwoners? De thema's die daarbij de revue passeren zijn niet toevallig gekozen. Leidraad voor de stadsmonitor is de programmabegroting 2022.

Per programma geven we een korte beschrijving hoe het met de stad gesteld is en welke ontwikkelingen er zijn. We beschrijven of deze ontwikkelingen de gewenste richting uit gaan om de gestelde ambities voor 2022 (voor zover die op dit moment bekend zijn) te halen. Daarnaast besteden we aandacht aan de positie van onze stad ten opzichte van andere steden.

Opzet van de stadsmonitor

In zestien delen beschrijft de voorliggende monitor de staat van de stad. Ieder deel is gewijd aan een programma uit de begroting. Ter illustratie is bij ieder programma kort de geformuleerde ambitie uit de begroting 2022 weergegeven. Daarnaast is een aantal belangrijke outcome-indicatoren in grafieken opgenomen. Waar mogelijk is in de grafiek ook de geformuleerde doelstelling voor 2022 uit de programmabegroting opgenomen. Het is zo mogelijk om in één oogopslag te zien of de ontwikkelingen de goede kant op gaan en of het gestelde doel wellicht al gehaald is.

Bij een aantal programma's zijn indicatoren opgenomen die niet in de begroting vermeld zijn, maar wel relevant zijn voor de staat van de stad.

Gebruikte bronnen

In de stadsmonitor is gebruik gemaakt van een groot aantal gegevensbronnen. De meest gebruikte bronnen zijn: de omnibusenquête, de enquête leefbaarheid en veiligheid, de enquête sport en welzijn, de monitor cultuurparticipatie, de klimaatmonitor, de veiligheidsmonitor, de gezondheidsmonitor, het vestigingenregister en CBS-statline.

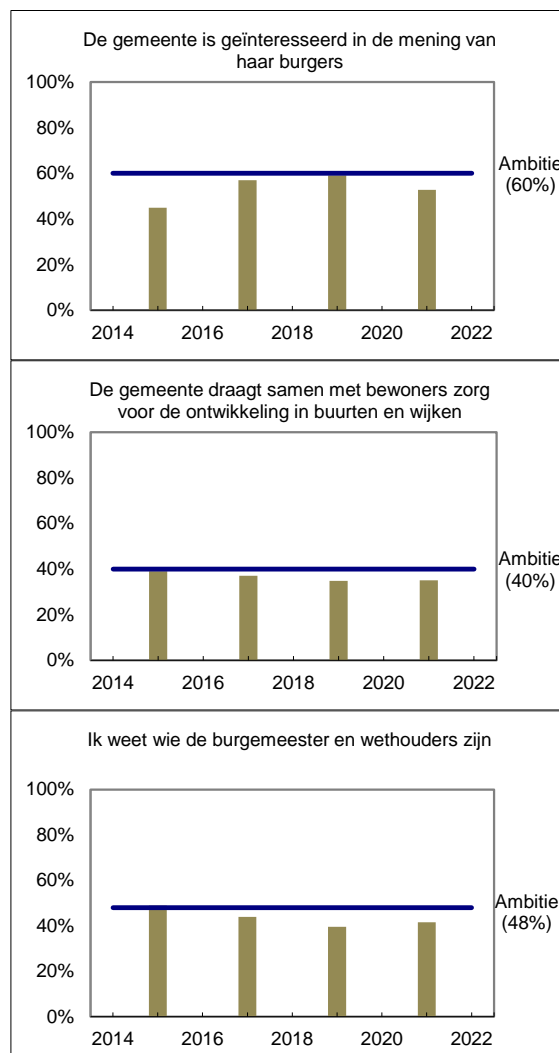
Vergelijken met andere gemeenten

Natuurlijk is het niet alleen interessant om te zien hoe bepaalde ontwikkelingen in onze stad gaan, maar ook wat onze positie is ten opzichte van andere steden. Daarom is achter in deze rapportage een bijlage opgenomen, genaamd 'Benchmark'. Per programma vergelijken we onze stad op één à twee indicatoren met andere grote steden. Er is gekozen voor een vergelijking met de G40 (40 (middel) grote steden) en de G4. In de praktijk blijkt dat de benchmark cijfers vaak ouder zijn dan de cijfers die we zelf voor 's-Hertogenbosch tot onze beschikking hebben. Bij de benchmark is dus vooral de vergelijking met andere steden van belang. Het exacte cijfer iets minder.

1. Bestuursorganen en -ondersteuning

Ambitie

In het Bestuursakkoord 2018-2022 onderschrijven we het belang van burger- en overheidsparticipatie. Voor het slagen van en aansluiten bij de veranderingen in de samenleving is participatie noodzakelijk. Het realiseren van complexe maatschappelijke vraagstukken kunnen en willen we namelijk niet alleen. Als gemeentebestuur werken we samen aan met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties en regiogemeenten. Waar nodig nemen we een actief sturende rol op ons. Mede door participatie verbeteren we de leefbaarheid van wijken, buurten en dorpen. En daarmee van de gemeente als geheel. Daarnaast is onze ambitie het democratisch bestuur goed te waarborgen. Met een transparant besluitvormingsproces. Waarbij ruimte is voor experimenten en vernieuwde participatievormen. En waarbij we toegankelijk, doelmatig en betrouwbaar optreden.

Het college wil haar externe oriëntatie versterken. Daarbij hoort een college dat tussen inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en regiogemeenten staat. Het college wil ook zichtbaar en toegankelijk zijn en (overheids-)participatie versterken.

Cijfers laten zien dat de relatie met burgers nog versterkt kan worden. 42% van alle inwoners weet wie de burgemeester en wethouders zijn.

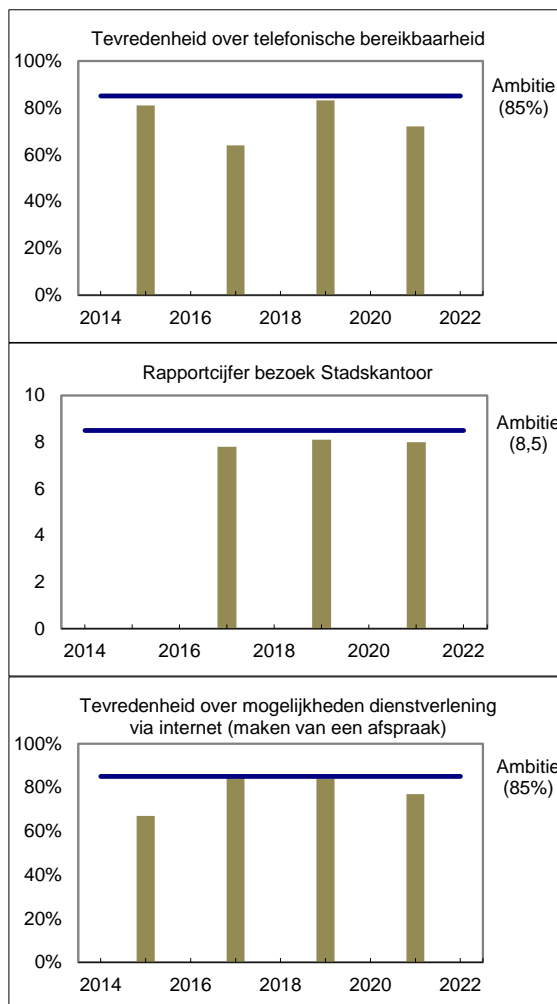
Een hoger aandeel, 53%, is van mening dat de gemeente geïnteresseerd is in de mening van haar inwoners. 35% van de inwoners vindt dat de gemeente samen met de inwoners zorg draagt voor de ontwikkeling in buurten en wijken.

2. Dienstverlening

Ambitie

Met het Bestuursakkoord 2018-2022, de notitie Lokale overheid: Dienstbaar! en de notitie Dienstverlening met een kloppend hart voor de samenleving (visie en programma Publieke Dienstverlening 2018-2020) geven we invulling aan onze gemeentelijke dienstverlening: samenwerkend, faciliterend en zichtbaar. Doelstellingen om deze ambitie te realiseren zijn: een goed bereikbare en faciliterende dienstverlening en het verder blijven ontwikkelen van de digitale dienstverlening. De telefonie- en ontvangstplekken (balies) en het gebruiken van begrijpelijke taal spelen bij deze doelrealisatie een belangrijke rol.

Steeds duidelijker wordt dat het bestaansrecht van de overheid te vinden is in ondersteuning en faciliterend opereren. Ondersteuning en faciliteren betekent mogelijk maken dat inwoners het zo kunnen regelen, maar ook het bieden van voldoende mate van veiligheid. Met name de kwetsbaren in de samenleving-waaronder degenen met minder taal/digitale vaardigheden-zoeken ondersteuning bij de overheid. Deze behoefte zal blijven.

Publieke dienstverlening is een belangrijk aandachtspunt voor onze gemeente. We willen goed en snel bereikbaar zijn. De tevredenheid over de telefonische bereikbaarheid van de gemeente is iets afgenomen. 72% van de inwoners is hier (zeer) tevreden over. De ambities van 85% (zeer) tevreden inwoners voor 2021 en 2022 zijn nog niet gehaald. Een bezoek aan het Stadskantoor, vanaf binnenkomst, het aanmelden, de wachtruimte tot en met het (balie)bezoek, krijgt van de inwoners een 8,0 als gemiddeld rapportcijfer. De doelstelling voor 2021 is daarmee gehaald.

We blijven onze digitale dienstverlening verder verbeteren door de kwaliteit van onze informatiehuishouding te verbeteren en standaard ICT-middelen gericht in te zetten. Het zaakgericht werken maakt processen en taken inzichtelijk binnen de organisatie.

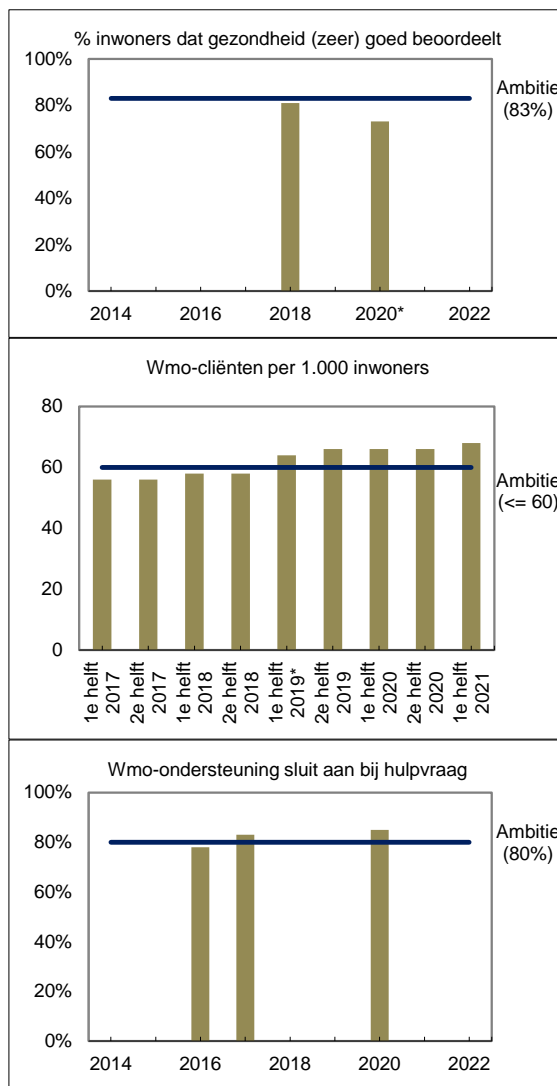
Veel burgers willen hun zaken regelen op momenten en locaties dat het hen uitkomt. Digitalisering helpt daarbij. Veel producten en diensten kunnen digitaal aangevraagd en geleverd worden. Met webcare volgen en reageren we op berichten via sociale media. 65% van de inwoners is (zeer) tevreden over het maken van een melding of iets aanvragen via de website. Over het maken van een afspraak via de website is 77% van de inwoners (zeer) tevreden.

3. Gezondheid

Ambitie

We willen dat onze inwoners gezond, zelfredzaam en zelfstandig zijn en meedoen in de samenleving. We willen hierin toonaangevend in Nederland zijn. We verbeteren de dienstverlening aan onze inwoners. Bijvoorbeeld door wachttijden verder te reduceren en te blijven werken vanuit het principe 'één gezin-één plan-één regisseur'. De focus ligt meer dan ooit op de kwaliteit van de uitvoering in onder meer de gemeentelijke toegang. We werken vanuit 'positieve gezondheid' waarbij we streven naar het behoud van gezondheid naast het bieden van zorg die nodig is. We streven naar gelijkheid in kansen en een inclusieve en toegankelijke samenleving. We stimuleren persoonlijke gezondheid en hebben oog voor een gezonde leefomgeving waarin mensen constructief kunnen meedoen. Dit betekent dat we bijdragen aan het vermogen van mensen om met de fysieke, psychische en sociale uitdagingen in het leven om te gaan. Inwoners voeren zoveel mogelijk zelf de regie over hun leven en maken zelf hun keuzes. We kijken naar wat mensen nog wel kunnen en stimuleren zo hun veerkracht. Samen met zorgpartners hebben we kwetsbare inwoners met een hulpvraag zo vroeg mogelijk in beeld. Ook als zij zichzelf niet melden. Als er tijdelijk extra ondersteuning nodig is, willen we dat mensen weten waar ze hun hulpvraag kunnen stellen. De ondersteuning moet passend zijn.

Je gezond voelen is een belangrijke basis om zelfredzaam te zijn en zelfstandig mee te kunnen doen in de samenleving. In 2020 beoordeelt 73% van alle inwoners in 's-Hertogenbosch de eigen gezondheid als (zeer) goed. Het cijfer van 2020 is overigens niet geheel te vergelijken is met dat van 2018 vanwege iets andere categorieën in de vraagstelling.

Volgens voorlopige cijfers, maakten in het eerste half jaar van 2021 per 1.000 inwoners 68 inwoners gebruik van ondersteuning vanuit de Wmo. Een jaar eerder waren dat er 66 per 1.000 inwoners.

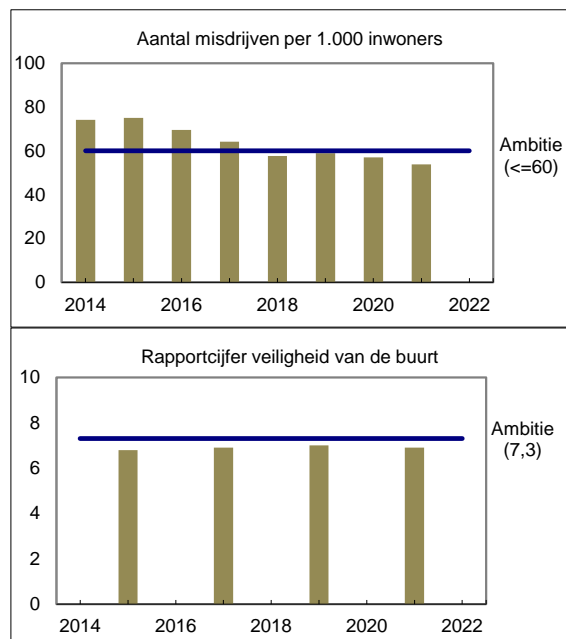
Onze ambitie is, dat in 2022 80% van de inwoners die ondersteuning vanuit de Wmo krijgen, ervaart dat deze aansluit bij hun hulpvraag. In 2020 was dat bij 85% van de Wmo-cliënten het geval. De ambitie is daarmee gehaald.

4. Veiligheid

Ambitie

Samen met onze veiligheidspartners werken we aan een veilige gemeente 's-Hertogenbosch. Het Integraal Veiligheidsplan 2019-2022 beschrijft hoe wij daar willen komen, met zorg én repressie. Maar we kunnen niet alleen zorgdragen voor veiligheid. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties hebben hierbij ook een verantwoordelijkheid. De veiligheidscijfers laten een positieve ontwikkeling zien. De veiligheidsgevoelens blijven hierbij echter nog achter. We willen dat inwoners, ondernemers en bezoekers zich veilig voelen. Dit is van groot belang voor de leefbaarheid en de aantrekkelijkheid van onze gemeente.

Het is onze ambitie om inwoners meer bij het veiligheidsbeleid te betrekken. En dat inwoners en bedrijven zich ook verantwoordelijk voelen voor een veilige leefomgeving. Dat vraagt om maatwerk per wijk, bijvoorbeeld in de vorm van buurtpreventieteams. Samen met onze veiligheidspartners helpen we hen daarbij. We willen zo 's-Hertogenbosch objectief én subjectief veiliger maken.

De coronapandemie en de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, hebben effect op de overlast en criminaliteit.

In 2021 waren er 5% minder misdrijven in de gemeente 's-Hertogenbosch dan in 2020. Onder misdrijven verstaan we relatief zware strafbare feiten, zoals diefstal, mishandeling of vernieling. In 2021 registreerde de politie ongeveer 54 misdrijven per 1.000 inwoners. Hiermee voldoen we nog steeds aan onze ambitie van maximaal 60 misdrijven per 1.000 inwoners.

Als we kijken naar de positie van de gemeente 's-Hertogenbosch ten opzichte van de vijf grootste Brabantse gemeenten, neemt 's-Hertogenbosch een gemiddelde positie in (zie benchmark).

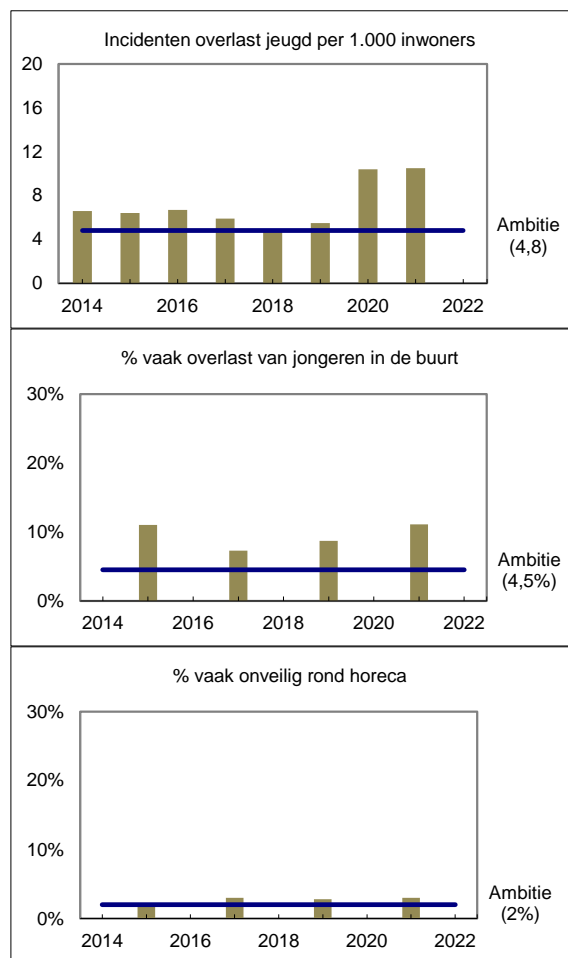
Een veilig woon- en leefklimaat is belangrijk. Onder de noemer 'Samen zien we meer' wordt actief ingezet op burgerparticipatie. Burgerinitiatieven, zoals het Buurtinformatienetwerk (BIN), krijgen actieve ondersteuning. Het cijfer voor de veiligheid in de buurt is een 6,9. 10% van de inwoners geeft aan dat er veel criminaliteit in hun buurt plaatsvindt.

Jeugd en veiligheid is al jaren een belangrijk thema. Het gaat daarbij om jeugdoverlast en problematiek, alcohol en drugs en veiligheid in en om de school. Prioriteit ligt bij vermindering, voorkomen van jeugdoverlast en –criminaliteit. Straatcoaches werken samen met PowerUp073 en politie en jongerenwerkers spreken jongeren op straat aan. In 2021 geeft ongeveer 11% van de inwoners aan dat zij

'vaak' overlast van jongeren in de buurt ervaren en 9% voelt zich 'vaak' onveilig op plekken waar groepen jongeren rondhangen. Het aantal incidenten van jongerenoverlast is ten opzichte van 2019 fors gestegen. In 2019 waren er 5,5 incidenten van jongerenoverlast per 1.000 inwoners. In 2021 waren dat 10,5 incidenten van jongerenoverlast per 1.000 inwoners. Door de sluiting van scholen en andere voorzieningen tijdens de coronapandemie waren jongeren meer op straat.

Om aan onze ambitie in 2022 te voldoen moet het aantal incidenten jongerenoverlast dalen naar 4,8 incidenten per 1.000 inwoners.

Sociale veiligheid rond verschillende locaties van bedrijvigheid, zoals winkelgebieden, bedrijventerreinen, evenementen, uitgaan en toerisme vinden we belangrijk. Prioriteit daarbij heeft 'veilig uitgaan en veilige evenementen'. Net als in 2017 en 2019, zegt ook in 2021 3% van de inwoners zich 'vaak' onveilig te voelen rond horecagelegenheden. Daarnaast geeft 2% van de inwoners aan dat zij 'vaak' overlast ervaren van horecagelegenheden in de buurt.

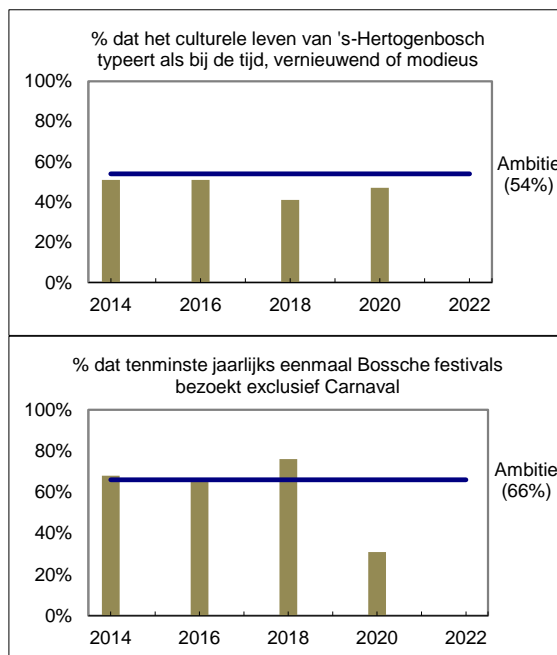

5. Cultureel klimaat

Ambitie

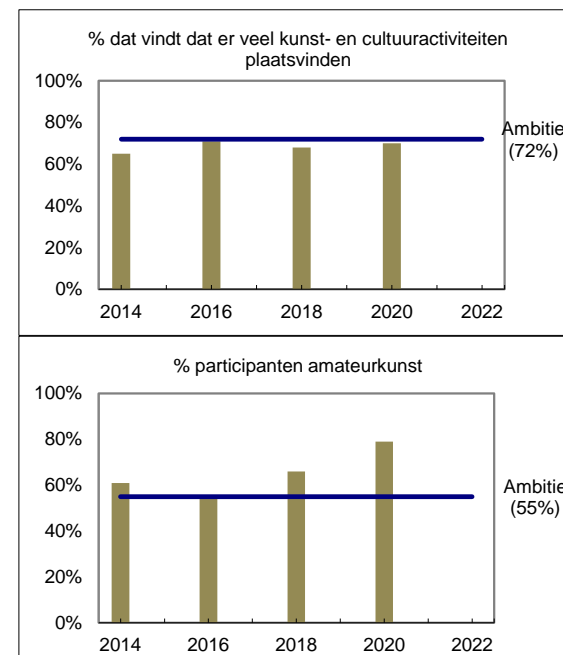
Cultuur brengt mensen samen. Cultuur draagt ook bij aan de aantrekkelijkheid van onze stad, kernen en dorpen als woon- en werkgemeente en aan de lokale economie. Cultuur is van waarde voor iedereen. Culturele voorzieningen, evenementen en activiteiten spelen een belangrijke rol in het dagelijkse sociale leven en karakteriseren ons als gemeente. We zetten ons blijvend in voor een rijk cultureel aanbod. We willen een aantrekkelijk en vernieuwend cultureel klimaat waarin ook jongeren zich herkennen.

De Cultuurnota 'Cultuur maakt mensen' richt zich op de periode vanaf 2021 en sluit aan bij de huidige ontwikkelingen in het culturele veld en de maatschappij. Het is onze ambitie om onze kracht verder uit te bouwen en de positie van Cultuurstad van het Zuiden te versterken. Dit betekent dat we moeten blijven innoveren, verrassen en investeren. We willen een aansprekend, prikkelend en divers cultureel aanbod voor onze bewoners hebben waarin iedereen op zijn of haar manier kan deelnemen aan cultuur. Door te versterken waar we goed in zijn, door het blijvend innoveren van het aanbod en door cultuur en mensen nog beter aan elkaar te verbinden, blijven we ook in de toekomst de Cultuurstad van het Zuiden. We geven ons beleid voor de komende periode vorm langs de drie beleidslijnen Versterken, Vernieuwen en Verbinden.

We vinden het belangrijk dat beeldende kunstenaars, regisseurs en andere makers op het gebied van cultuur zorgen voor levendigheid en dynamiek van het culturele klimaat. Bij dit 'maken' zien we de laatste jaren weer een toename. 47% van de inwoners typeert het culturele leven van 's-Hertogenbosch als 'bij de tijd', 'vernieuwend' of 'modieus' (2020). Dit ligt nog onder de ambitie van 54% die voor 2022 is gesteld.

Ruim een derde van de inwoners vindt 's-Hertogenbosch dé cultuurstad van het Zuiden (2020). Dit is hoger dan in 2018 (28%).

Het 'meemaken' is eveneens een belangrijk aandachtspunt. 70% van de inwoners is van mening dat er veel kunst- en cultuuractiviteiten plaatsvinden (2020). Van alle inwoners geeft, in 2020, 31% aan dat zij jaarlijks ten minste één keer een Bosch festival bezoeken (exclusief Carnaval). Dit ligt ruim onder de gestelde ambitie voor 2022, maar is wel verklaarbaar. Vanwege Covid-19 gingen veel festivals en evenementen niet door.

Uit de Atlas voor gemeenten (zie benchmark) blijkt dat we op de 13e plaats staan (2020) wat betreft het aantal uitvoeringen in de podiumkunsten per 1.000 inwoners. We zijn

twee plekken gedaald ten opzichte van 2019 (11^e plaats).

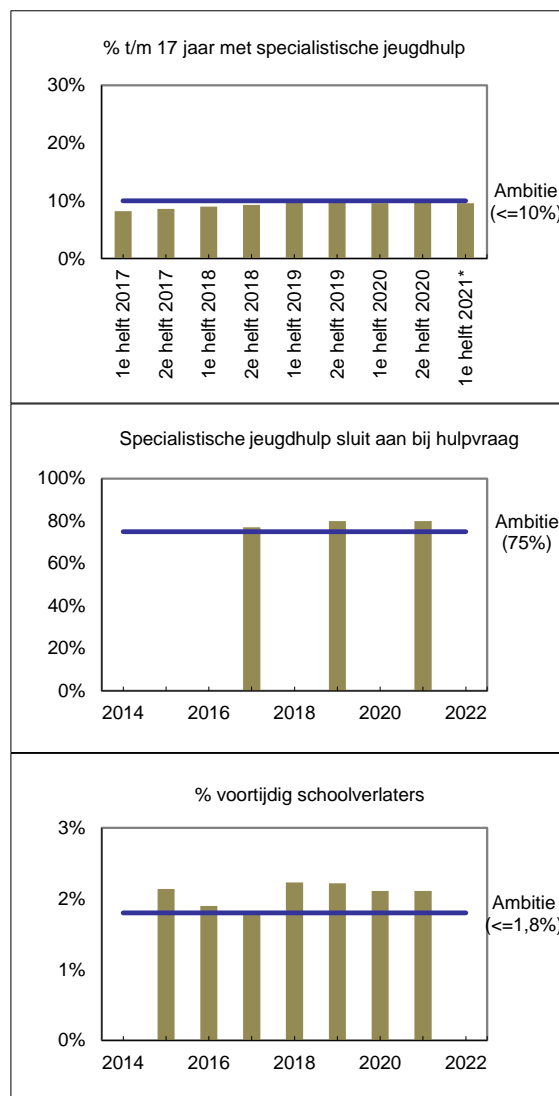
We willen ook graag dat inwoners zelf 'meedoen'. Het aandeel participanten amateurkunst is de afgelopen jaren sterk gestegen, van 66% in 2018 naar 79% in 2020. Vermoedelijk zijn door de corona-maatregelen meer mensen zelf thuis culturele activiteiten gaan ontplooiën. Onze ambitie voor 2022 is ruimschoots gehaald.

6. Opgroeien en talentontwikkeling

Ambitie

We streven er naar dat alle jeugdigen de kans krijgen om hun talenten optimaal te ontwikkelen, zowel cognitief, sociaal-emotioneel als fysiek. We stimuleren gelijke kansen door het verbinden van verschillende leefwerelden: school, thuis en omgeving. We kiezen voor een positieve benadering waarbij we uitgaan van wat kinderen en jongeren kunnen en willen. Door in de directe omgeving van de jeugdigen in te zetten op talentontwikkeling, gelijke kansen, vroegtijdig te signaleren en op een snelle en efficiënte manier vragen aan te pakken en op te lossen, werken we aan het terugdringen van het aantal jongeren dat gebruik maakt van specialistische jeugdhulpverlening. Passend onderwijs zorgt ervoor dat alle jeugdigen een opleiding kunnen volgen die past bij hun talenten. Zoveel mogelijk in het regulier onderwijs en waar nodig met passende ondersteuning. We versterken de relatie tussen onderwijs, basisondersteuning en Jeugdhulp. Jeugdigen die ondersteuning nodig hebben om werk te vinden of bij het behouden van een baan, krijgen tijdig de juiste hulp. Jeugdigen die gespecialiseerde hulp nodig hebben, krijgen deze zoveel mogelijk in hun eigen omgeving en bij voorkeur in de eigen gezinssituatie. Het uitgangspunt is dat de ondersteuning zo licht mogelijk, zo kort mogelijk en zo nabij mogelijk georganiseerd wordt.

We willen de dienstverlening aan onze inwoners verder verbeteren. Bijvoorbeeld door wachttijden nog verder te reduceren en nog meer te werken vanuit het principe 'één gezin, één plan, één regisseur'. De focus ligt op de kwaliteit van de uitvoering in onder meer de gemeentelijke toegang.

Een stabiele thuissituatie en een goede gezondheid zijn belangrijk voor de ontwikkeling van jeugdigen. Soms hebben ouders hierbij hulp nodig. Hiervoor kunnen zij een beroep doen op basisprofessionals in de wijk. Als er sprake is van meervoudige of complexe problematiek, schakelen basisprofessionals de sociale wijkteams in. In het eerste half jaar van 2021 maakte 9,6% (voorlopig cijfer) van de jeugdigen tot en met 17 jaar gebruik van specialistische jeugdhulp. Dit percentage is zowel lager dan gemiddeld in Nederland (10,5%) als lager dan gemiddeld in gemeenten met 150.000-250.000 inwoners (10,7%).

80% van de ouders/verzorgers is van mening dat de hulp die zij krijgen aansluit bij de hulpvraag van hen of hun kind. De jongeren zelf delen deze mening iets minder vaak (69%). Ten opzichte van 2019 (64%) is het aandeel jongeren dat vindt dat de hulp aansluit bij hun hulpvraag wel toegenomen.

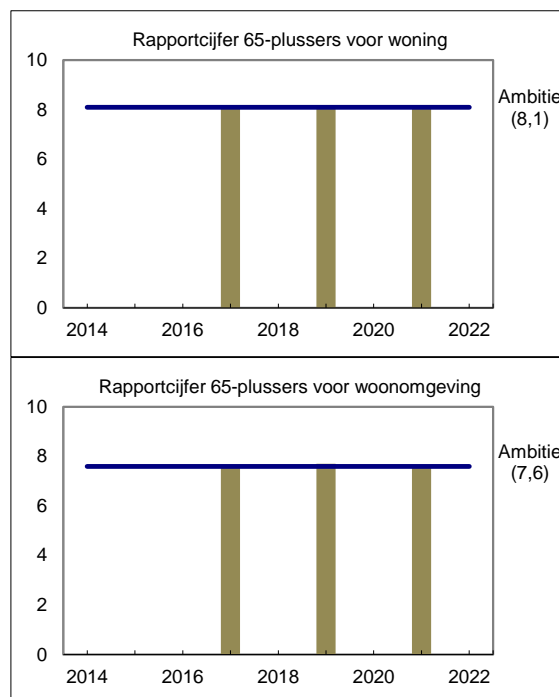
Jongeren die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten worden voortijdig schoolverlaters genoemd. In het schooljaar 2020-2021 bedraagt het aandeel voortijdig schoolverlaters, net als het jaar ervoor, 2,11%. Landelijk was dit 1,87%. We willen dat het aandeel voortijdig schoolverlaters in 2022 maximaal 1,8% is.

7. Wonen en zorg

Ambitie

Het is belangrijk dat bewoners zich zo goed en zo lang mogelijk zelfstandig kunnen redden in hun eigen woning. De meeste mensen kunnen dit prima zelf regelen. Voor hulp en ondersteuning, zowel formeel als informeel, kunnen zij terecht in hun eigen sociale omgeving. Een kleine groep heeft soms extra hulp nodig. Wij bieden dan passende ondersteuning. Uitgangspunt is dat deze ondersteuning, zo licht mogelijk, zo kort mogelijk en zo nabij mogelijk – liefst in de eigen wijk-georganiseerd wordt. Vertrekpunt is altijd wat de inwoner nodig heeft (en niet wat het systeem te bieden heeft) op het gebied van goed wonen, passende ondersteuning, waardevolle daginvulling, gezonde financiën en een fijne leefomgeving.

Door een stevige inzet op preventie en versterking van de samenwerking tussen vrijwilligers en professionals willen we de vraag naar specialistische hulp verkleinen. Dit vraagt om nieuwe manieren van organiseren, met onze partners, zoals betrokkenen vanuit cliëntperspectief (sociale netwerken en ervaringsdeskundigen), zorgaanbieders (met ervaringsdeskundigen), welzijnsorganisaties en woningcorporaties. Ook een goede samenwerking tussen professionals (hulpverleners, huisartsen, zorgverzekeraars, scholen, enz.) is daarbij een belangrijke sleutel. We werken lokaal waar dat kan en regionaal waar dat nodig is. We werken op verschillende onderdelen intensief samen met de gemeenten in de Meierij en Bommelerwaard (Wmo) en Noordoost-Brabant (Jeugdwet).

Goede woonomstandigheden voor ouderen zijn belangrijk om zo lang mogelijk prettig thuis te kunnen wonen. In 2021 geven 65-plussers een 8,1 als rapportcijfer voor hun woning en een 7,6 als rapportcijfer voor hun woonomgeving. Deze cijfers zijn iets hoger dan inwoners gemiddeld geven (7,9 voor de woning en 7,4 voor de woonomgeving).

De schaalscore zelfredzaamheid wordt bepaald door antwoorden die inwoners geven op de stellingen 'ik kan alles goed aan', 'ik kan prima voor mezelf opkomen' en 'als ik een probleem heb, weet ik meestal hoe ik dit kan oplossen'. De zelfredzaamheidscore voor 65-plussers in 2021 is een 7,6 (gemiddeld in de gemeente: 7,7). Voor inwoners van 65-74 jaar ligt de zelfredzaamheidscore op een 7,7 en voor 75-plussers op een 7,2.

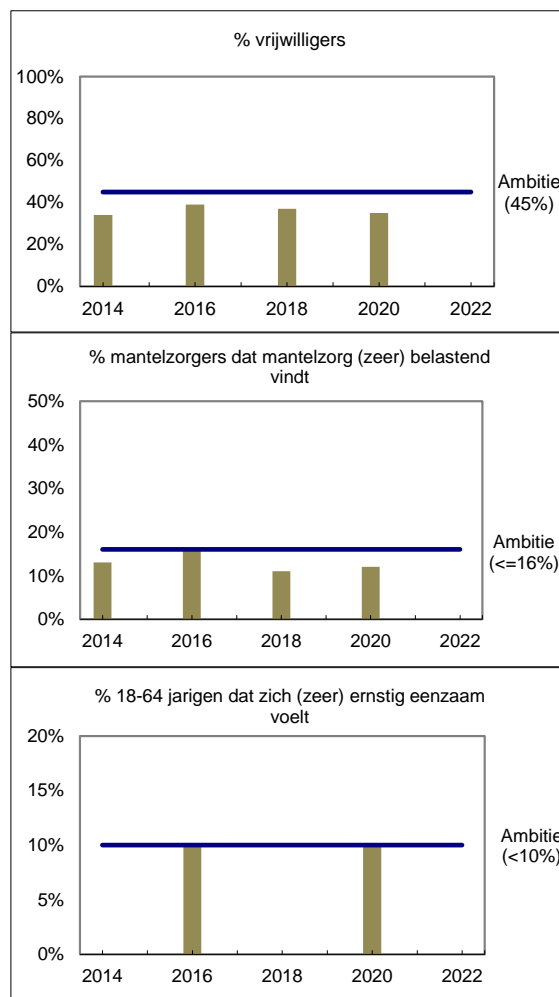
Driekwart van de inwoners is (eventueel) bereid om in hun buurt hulp te bieden aan mensen die dit nodig hebben, zoals ouderen en zieken. Het gaat dan bijvoorbeeld om een boodschap doen, gezelschap houden, hulp bij huishoudelijke taken of andere hulp (2020).

8. Participatie en daginvulling

Ambitie

's-Hertogenbosch is een sterke sociale gemeente waarin we maatschappelijke tweedeling zoveel mogelijk proberen te voorkomen. We zijn een inclusieve gemeente waar inwoners zoveel mogelijk gewoon meedoen. Ze hebben werk of een zinvolle daginvulling. 's-Hertogenbosch is ook een gemeente waarin inwoners zich verantwoordelijk voelen voor zichzelf en voor de ander. Bewoners zien naar elkaar om en doen ook zelf soms een beroep op een ander. Elkaar helpen, ondersteunen en zorgen voor elkaar vindt plaats dankzij de sociale verbanden van mensen. Mensen verbinden zich vooral in het dagelijks leven via school, werk, buurt, verenigingen en sport- en cultuuractiviteiten, welke de gemeente, waar nodig, faciliteert. Vrijwilligers zetten zich in voor activiteiten, diensten en voorzieningen in wijken en buurten en staan daarmee voor een leefomgeving die sociaal, veilig en leefbaar is.

De kracht van onderlinge netwerken en hulp kunnen we beter benutten en faciliteren. Daarbij gaan we uit van talenten van mensen die zelf de regie nemen en houden met behulp van een duurzaam eigen netwerk. Inwoners die elkaar helpen waar kan en zich actief opstellen als vrijwilliger en mantelzorger, zowel individueel als in gezamenlijke initiatieven, krijgen een impuls. Hiervoor werken we samen met bewoners, vrijwilligersorganisaties, het bedrijfsleven, onderwijs en andere maatschappelijke partners. We faciliteren initiatieven van inwoners en het maatschappelijk middenveld. We bieden ruimte aan inwoners, vrijwilligers en ondernemers die initiatieven willen ontplooiën in het sociale domein. We bieden partnerschap, informatie, betrokkenheid, waar mogelijk en nodig regelruimte, een netwerk, praktische kennis, materiaal, ruimte of subsidie.

Samenleven doen we met elkaar, maar ook voor elkaar. Het blijkt dat het aandeel inwoners dat zich vrijwillig inzet voor medebewoners of de samenleving toeneemt. In 2018 zette 37% van de inwoners zich in als vrijwilliger en in 2020 is dat 35%. Verder geeft in 2020 21% van de inwoners wel eens mantelzorg. Dit betekent dat zij voor langere tijd onbetaald zorgen voor een chronisch zieke, gehandicapte of hulpbehoevende naaste. De mantelzorgers uit 's-Hertogenbosch zijn gemiddeld 54 jaar oud. Mantelzorgers zorgen vooral voor hun ouders. 12% van de mantelzorgers ervaart het geven van mantelzorg als (zeer) belastend (2020). Dit ligt onder onze doelstelling van maximaal 16%.

De Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen geeft inzicht in de mate waarin inwoners eenzaam zijn. Dit onderzoek wordt vierjaarlijks uitgevoerd door de GGD'en in samenwerking met het RIVM en CBS. In het najaar van 2020 is een nieuwe meting verricht. Hieruit blijkt dat 10% van de 18-64 jarigen zich (zeer) ernstig eenzaam voelt. Landelijk is dat 11%. Van de 65-plussers voelt 12% zich (zeer) ernstig eenzaam. Landelijk is dat 10% van de 65-plussers.

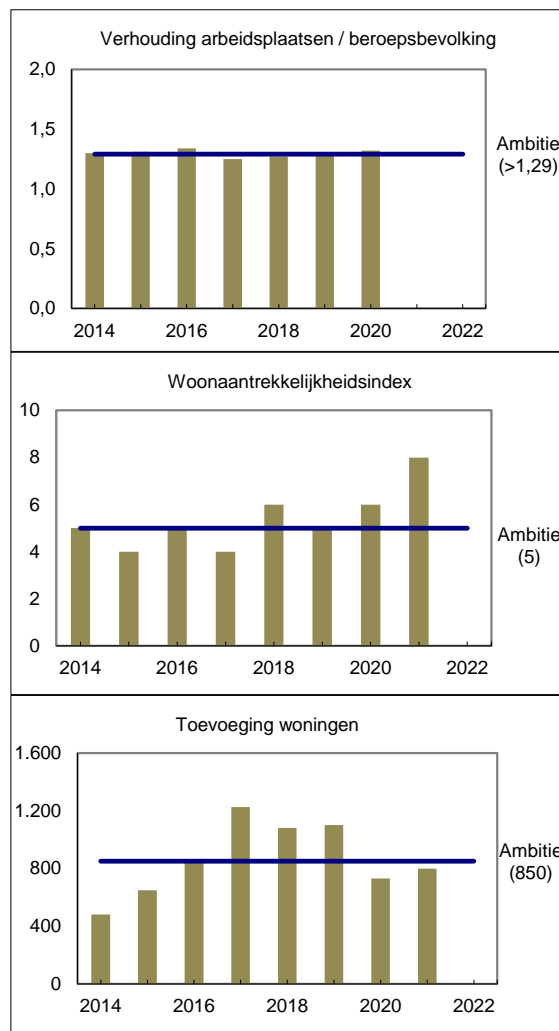
Ten opzichte van andere (middel) grote gemeenten, neemt 's-Hertogenbosch een gemiddelde positie in (zie benchmark).

9. Wonen en werkomgeving

Ambitie

We willen samen met onze partners, bedrijven en burgers de aantrekkelijkheid van onze gemeente nog verder vergroten; voor wonen, werken, verblijven en recreëren. Investerings leveren een bijdrage aan de instandhouding van de kwaliteit en de concurrentiepositie van de stad en omgeving en versterken de toekomstbestendigheid. Accenten liggen op het versterken van de centrumfunctie, passend, betaalbaar en duurzaam wonen, aandacht voor aandachtsbuurten, een kwalitatief goede openbare ruimte, klimaatadaptatie (tegengaan wateroverlast en hittestress) en meer groen en biodiversiteit in en om de stad. BrabantStad, AgriFood Capital en het Ruimtelijk Regionaal Overleg (RRO) Noordoost-Brabant zijn voor ons belangrijke gremia om ons beleid in af te stemmen en samenwerking te zoeken. Gezamenlijk bewandelen we ook de 'wegen' naar Den Haag en Brussel. Onze ambitie is: naar een complete, compacte, contrastrijke en duurzame stad.

's-Hertogenbosch heeft al jaren een sterke centrumfunctie. De werkgelegenheidsfunctie van onze gemeente met een verhoudingsgetal van 1,32 (banen ten opzichte van de beroepsbevolking) is hoog. Door de lichte toename van de werkgelegenheid neemt dit getal het afgelopen jaren weer geleidelijk toe. Op dit moment is voor 2021 nog geen actueel cijfer beschikbaar.

De woonaantrekkelijkheid van de gemeente 's-Hertogenbosch is goed (zie benchmark). We staan in 2021 op de 8^e positie in de Atlas voor gemeenten. Dit betekent een daling van twee plekken ten opzichte van 2020. Onze ambitie dat 's-Hertogenbosch in de top 5 staat is daarmee niet behaald.

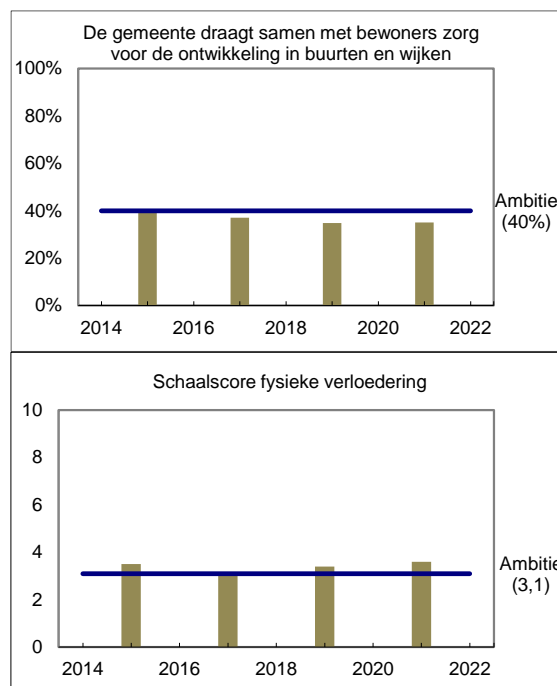
We zien het als een uitdaging om mensen die een woning zoeken, voldoende kansen te bieden op een passende en betaalbare woning. Voldoende woningen bouwen is essentieel. In 2014 zijn, op een dieptepunt, 480 nieuwe woningen opgeleverd. Sindsdien is het aantal opgeleverde woningen weer gestegen. Na een terugval in 2020 is het aantal opgeleverde woningen in 2021 weer iets toegenomen. In 2021 zijn bijna 800 woningen toegevoegd, waaronder 79 woningen door middel van transformatie.

De inwoners zijn en blijven behoorlijk tevreden over het wonen en leven in 's-Hertogenbosch. De eigen woning krijgt in 2021 gemiddeld een

7,9 als rapportcijfer. Het gemiddelde rapportcijfer voor de woonomgeving ligt, met een 7,4, iets lager. De aandachtsbuurten blijven al jaren achter bij het stedelijk gemiddelde. Met de planmatige aanpak van de aandachtsbuurten willen we een duurzame positieve ontwikkeling van deze buurten bereiken. We willen dat zij zich meer richting het stedelijk gemiddelde ontwikkelen.

In 2021 is 35% van de inwoners het (helemaal) eens met de stelling *'de gemeente draagt samen met bewoners zorg voor de ontwikkeling in buurten en wijken'*. Onze ambitie is om dit percentage te verhogen naar 40% in 2022.

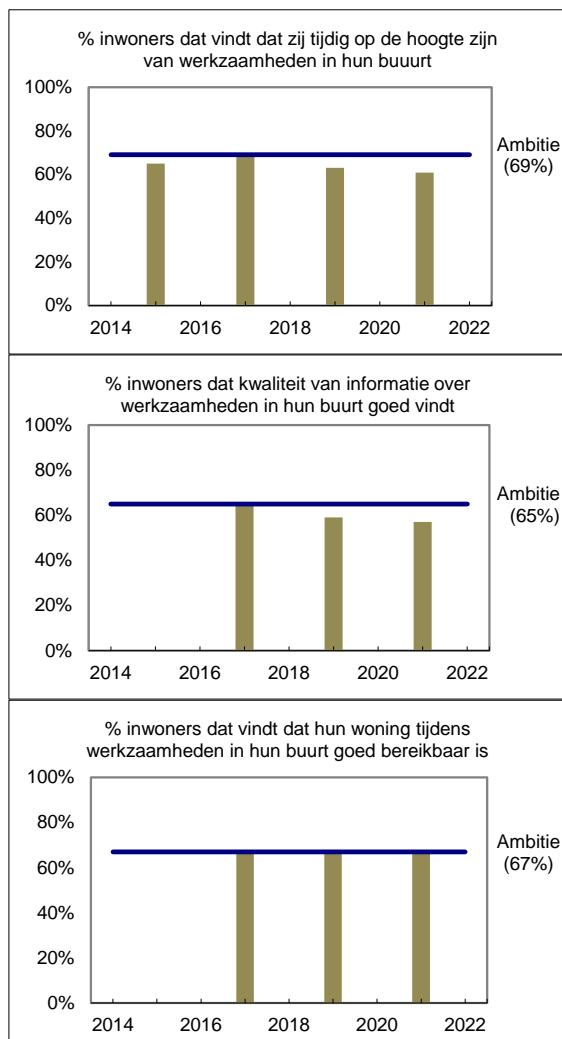
We streven ook een schone, hele, veilige en slimme openbare ruimte na. Een openbare ruimte waar de burgers tevreden over zijn en waar zij zich betrokken bij voelen. Dit wordt bij voorkeur ook zichtbaar in actieve bijdragen van hen in het kader van leefbaarheid. We streven ernaar om het bereikte niveau van tevredenheid over het onderhoud van de openbare ruimte te handhaven. Dit betekent een 3,1 als schaalscore fysieke verloedering, een samengestelde score gebaseerd op de beoordeling van inwoners als het gaat om hondenpoep, rommel op straat, graffiti en vernieling van straatmeubilair (hoe lager, hoe beter). In 2021 is de schaalscore fysieke verloedering een 3,6. Dit betekent dat onze ambitie nog niet is gehaald.

10. Bereikbare stad

Ambitie

Onze ambitie is het op een duurzame manier verbeteren van de bereikbaarheid van de stad en daarmee samenhangend de leefbaarheid en de economie. Centraal daarbij staat een goede bereikbaarheid van de stad voor alle vervoersmodaliteiten. Bij werkzaamheden in de openbare ruimte moet de overlast voor burgers zo veel mogelijk beperkt worden.

's-Hertogenbosch moet een bereikbare, leefbare, duurzame, gastvrije en actieve stad zijn. Over het algemeen zijn inwoners tevreden tot zeer tevreden over de bereikbaarheid van 's-Hertogenbosch. In 2021 is 85% van alle inwoners (zeer) tevreden over de bereikbaarheid van en naar de gemeente per fiets. Over de bereikbaarheid van en naar de gemeente per auto is 72% (zeer) tevreden. Als het gaat om de bereikbaarheid van de eigen buurt liggen de percentages net iets hoger: 90% is (zeer) tevreden over de bereikbaarheid per fiets en 76% over de autobereikbaarheid.

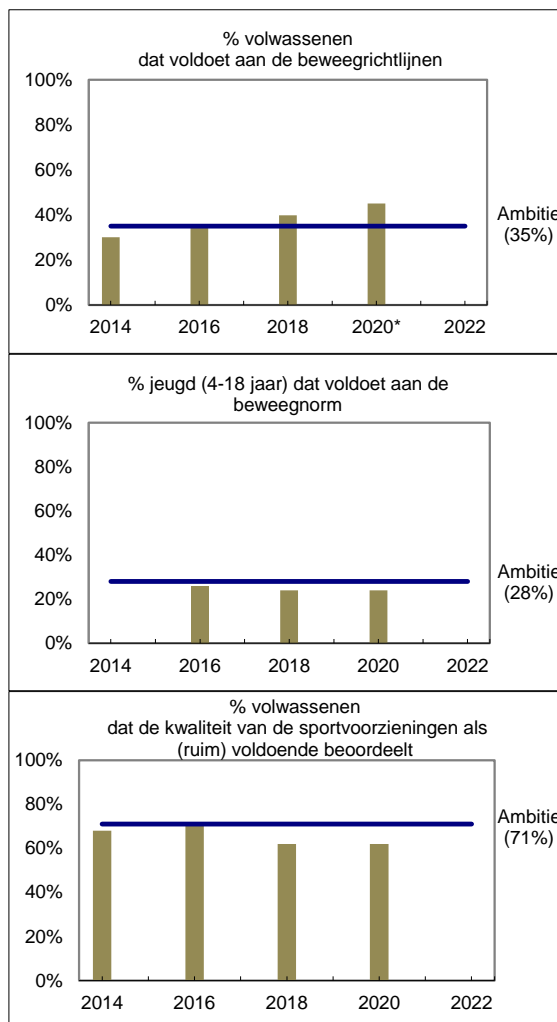
Om de bereikbaarheid van de stad tijdens uitvoering van werken te waarborgen, vindt vroegtijdige programmering en integrale afstemming van activiteiten in de openbare ruimte plaats. Met belanghebbenden wordt intensief gecommuniceerd. In 2021 is 61% van de inwoners het (helemaal) eens met de stelling *'ik word tijdig op de hoogte gehouden van werkzaamheden, stremmingen en/of omleidingen in mijn buurt'*. 57% van de inwoners vindt de kwaliteit van de informatie over de werkzaamheden in de buurt goed en 67% vindt hun woning tijdens werkzaamheden goed bereikbaar.

11. Sport en recreatie

Ambitie

Sport raakt iedereen. En dat moet ook! Sport en bewegen is essentieel om ons lichaam gezond en in conditie te houden. Sport en bewegen draagt bij aan een gezonde, actieve, duurzame, sociaal betrokken en veilige samenleving. Sport biedt een platform om elkaar te ontmoeten, heerlijk te ontspannen en samen iets te ondernemen. Het allerbeste van sport is: 'het is gewoon leuk'. Iedereen in 's-Hertogenbosch moet in de gelegenheid zijn dit zelf te ervaren. We zien het dan ook als missie om: *iedereen (van 0 tot 100 jaar en ouder) een laagdrempelig, passend en betaalbaar sport- of beweegaanbod in de directe omgeving aan te bieden.*

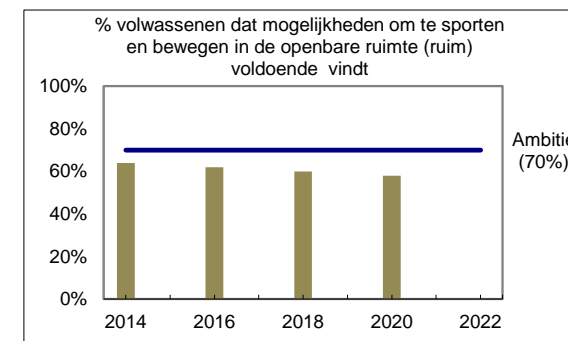
We vinden het belangrijk dat alle inwoners van onze stad voldoende bewegen én sporten. In 2019 voldoet 24% van de jeugd (4 tot 18 jaar) aan de beweegnorm. Dit ligt onder de gestelde ambitie van 27% in 2021 en 28% in 2022. Voor volwassenen (18 jaar en ouder) wordt vanaf 2020 uitgegaan van de beweegrichtlijnen (in plaats van de beweegnorm). In 2020 voldoet 45% van de volwassenen aan de beweegrichtlijnen. De ambitie van 35% voor 2022 is daarmee gehaald.

We willen dat iedereen de kans krijgt kennis te maken met en uit te vinden wat sport en bewegen voor hem of haar kan betekenen om het uiteindelijk een plek te geven in hun dagelijkse of wekelijkse routine. Het is daarom belangrijk dat het voorzieningenniveau aansluit bij de sport- en beweegbehoeften van de inwoners en hen daarnaast ook uitdaagt tot sportief gedrag.

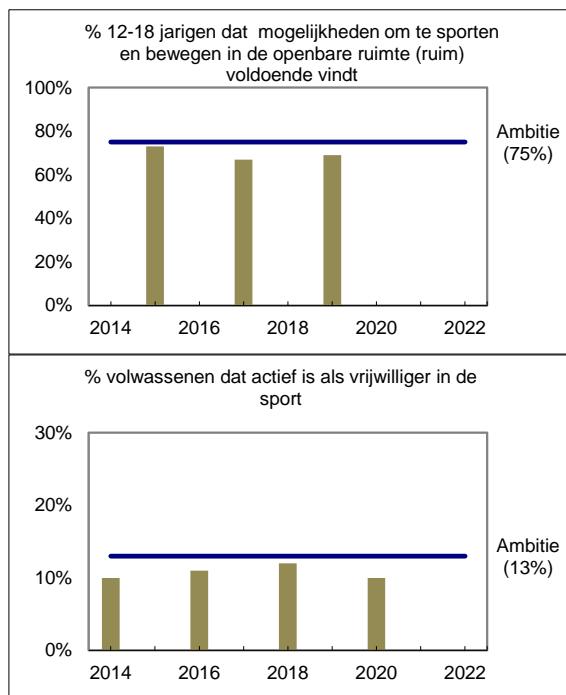
In 2020 vindt 62% van de volwassenen de kwaliteit van de sportvoorzieningen in de gemeente (ruim) voldoende.

Als we specifiek inzoomen op de tevredenheid met de mogelijkheden om te sporten en te bewegen in de openbare ruimte, dan vindt 58% van de volwassenen dat er (ruim) voldoende mogelijkheden zijn (2020). Van de 12-18 jarigen vindt 69% de mogelijkheden om te sporten en te bewegen in de openbare ruimte (ruim) voldoende (2019). Beide cijfers liggen nog onder de gestelde ambities.

We zorgen er voor dat iedereen die zijn of haar (sportieve) talent wil ontwikkelen en een positieve bijdrage wil leveren aan het sport- en beweegklimaat in 's-Hertogenbosch een beroep kan doen op ondersteuning.

Onze ambitie is dat in 2022 13% van de volwassen inwoners en 17% van de 12-18 jarigen actief is als vrijwilliger in de sport. Deze ambities zijn nog niet gehaald. In 2020 was 10% van de volwassenen actief als vrijwilliger in de sport. Onder de 12-18 jarigen ligt dat iets hoger, namelijk op 16% (2019).

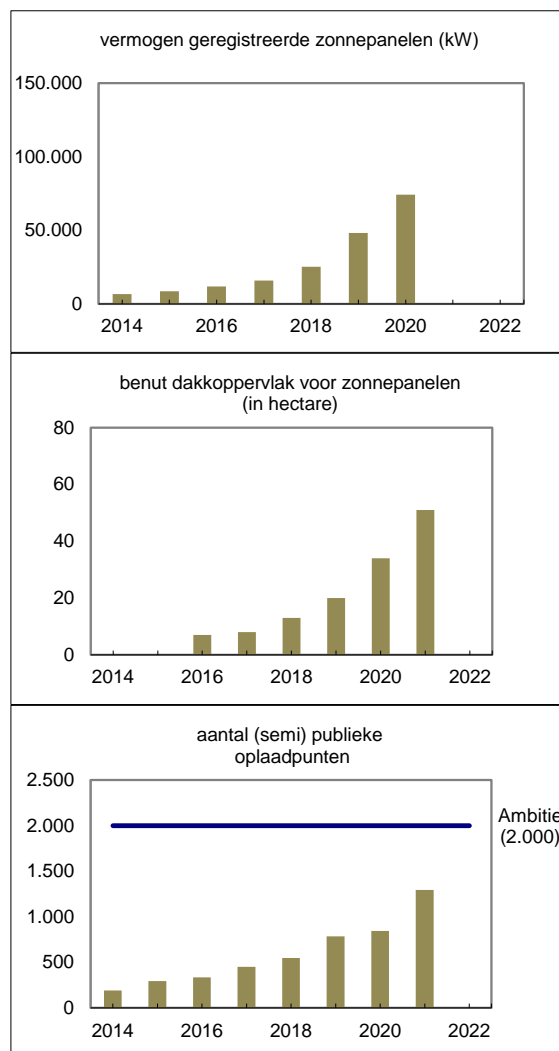

12. Milieu respecterende ontwikkelingen

Ambitie

's-Hertogenbosch wil een aantrekkelijke, gezonde en duurzame stad zijn. Om die ambitie waar te maken werken we met burgers, onderwijs en bedrijven aan die duurzame aanpak. In de bedrijfsvoering krijgt maatschappelijk verantwoord ondernemen/inkopen en de circulaire economie steeds meer vorm. Duurzaamheid zal in de hele organisatie verankerd worden. Richting onze inwoners bundelen we onze informatie en intensiveren we onze communicatie om bewustwording rondom energietransitie te versterken. Daarnaast integreren we maatregelen rondom klimaatadaptatie en mitigatie zo veel mogelijk.

Met duurzaamheid willen we ook economische kansen pakken. Vooral op het terrein van energie (besparing en duurzame toepassingen, zoals wind en zon), duurzame bouw (zuinig ontwerpen, materialisatie), integraal waterbeheer (toepassingen van berging, combinaties met groen, recreatie en natuur), AgriFood en mobiliteit (toepassen van innovatieve technologieën).

's-Hertogenbosch wil in 2050 een klimaat-neutrale stad zijn. Hiervoor zetten we in op zeer forse energiebesparing en opwekken van duurzame energie, zoals vastgesteld in het Klimaatprogramma 2008 en het Energietransitieprogramma voor de periode tot 2024. Daarin zijn uiteenlopende projecten voor de deelgebieden woningen, gemeentelijke gebouwen, bedrijven en duurzame energieopwekking opgenomen.

In 2011 werd de windmolen Treurenburg in gebruik genomen. In 2021 zijn er vier windmolens bijgekomen op windpark De Rietvelden. Voor de selectie van zonnevelden is 50 hectare in voorbereiding.

Het vermogen van geregistreerde zonnepanelen in de gemeente neemt toe en bedraagt in 2020 74.350 kilowatt. Het aantal zonnepanelen op daken van woningen, bedrijven en overige gebouwen blijft stijgen. In 2021 naar 51 hectare.

In 2021 zijn er 9.400 woningen met zonnepanelen. Daarmee is onze ambitie van 8.500 woningen met zonnepanelen in 2021 ruimschoots gehaald. Onze ambitie voor 2022 is 10.000 woningen met zonnepanelen.

De luchtkwaliteit in de gemeente is de afgelopen jaren verbeterd. We willen blijvend aan de Europese normen voor luchtkwaliteit voldoen en we willen in 2030 voldoen aan de

luchtkwaliteitseisen van de Wereldgezondheidsorganisatie. Verkeer en vervoer is lokaal gezien de belangrijkste bron van luchtverontreiniging. De snelle ontwikkeling van elektrisch rijden biedt kansen. De komende jaren neemt de behoefte aan oplaadplaatsen voor elektrische auto's toe. Onze ambitie is om het aantal (semi) publieke oplaadpunten uit te breiden tot 2.000 in 2022. In 2021 waren er 1.294 (semi) publieke oplaadpunten voor elektrische auto's in de gemeente. De doelstelling van 1.400 (semi) publieke oplaadpunten in 2021 is daarmee bijna gehaald.

Speciale aandacht is er ook voor duurzame stadsontwikkeling en duurzaam bouwen. Daarnaast is in 2018 met de woningcorporaties en het Stedelijk HuurdersPlatform een Duurzaamheidsakkoord gesloten.

Andere aandachtspunten zijn een klimaatbestendig, robuust en mooi watersysteem en het beperken van geluidshinder. Uit onderzoeken onder onze inwoners blijkt dat de meeste hinder door inwoners wordt ervaren van het geluid van brommers en scooters binnen de bebouwde kom. Kijken we naar het aandeel inwoners dat in 2020 in de Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen van de GGD'en, CBS en RIVM aangeeft ernstige geluidhinder te ervaren van wegen met een snelheidslimiet tot 50 km/uur (zie benchmark), dan is dit in de

gemeente 's-Hertogenbosch relatief hoog vergeleken met andere grote gemeenten. Andere aandachtspunten zijn het ervoor zorgen dat de risico's van bedrijvigheid, opslag en vervoer naar vermogen worden beperkt voor inwoners, werkenden, bezoekers, passanten e.d. Daarnaast zijn milieubewuster gedrag van inwoners, bedrijven en bezoekers, het beperken van de milieubelasting bij het onderhoud van de openbare ruimte en een goede afvalzorg eveneens aandachtspunten.

Volgens cijfers van de Afvalstoffendienst is er in 2021 489,5 kilo afval per inwoner geproduceerd. Dat ligt hoger dan onze ambities voor 2021 (430 kilo) en voor 2022 (410 kilo).

Volgens het CBS (zie benchmark) neemt 's-Hertogenbosch daarbij een gemiddelde positie in vergeleken met andere grote steden.

Inwoners geven zichzelf een 7,5 als het gaat om het scheiden van afval. In 2017 was dat een 7,4. De service- en dienstverlening van de Afvalstoffendienst krijg een 7,8. Dit is iets hoger dan in 2017, toen inwoners hiervoor een 7,5 gaven. Onze ambitie is om de klanttevredenheid te verhogen naar een 8,0 in 2022.

13. Cultuurhistorische kwaliteit

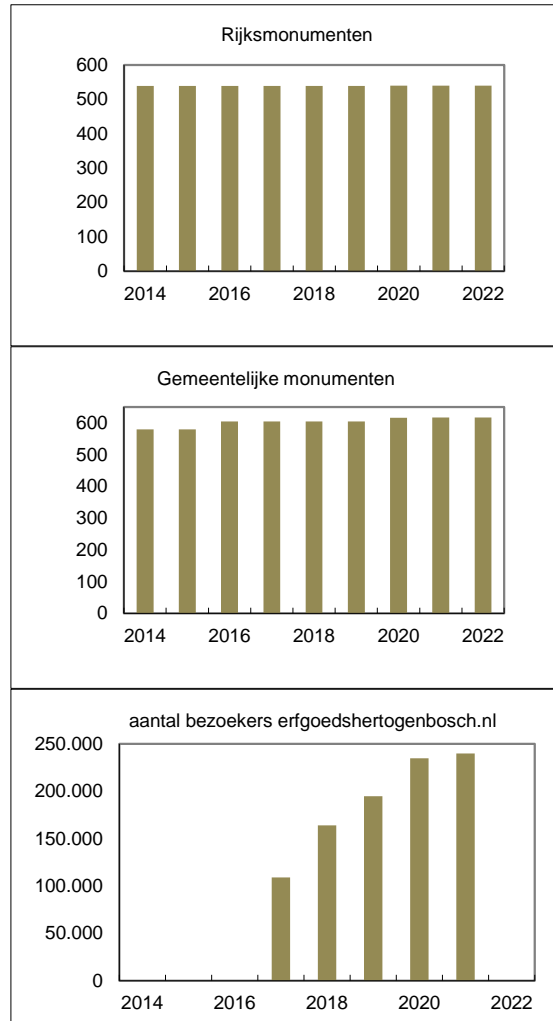
Ambitie

Erfgoed actief dienstbaar maken aan de ontwikkeling van de stad. Niet alleen als inspiratiebron voor de ruimtelijke kwaliteit, maar vooral ook ten dienste van de economische en sociale ontwikkeling. In de Cultuurhistorische beleidsvisie 'Op weg naar 2029' staan vier thema's centraal:

- erfgoed toegankelijk maken voor mensen;
- herbestemming van monumenten;
- nieuwe aandacht voor cultuurhistorisch landschap en militair erfgoed;
- monumentenzorg;

De aanpak is faciliterend, laagdrempelig, publieksgericht en waar mogelijk digitaal.

's-Hertogenbosch is een stad met veel cultuurhistorische kwaliteit. Vooral de oude Binnenstad vormt een mooi cultuurhistorisch decor met bijvoorbeeld de Markt, de Binnendieze, de Sint Jan en de Parade. Er zijn in 's-Hertogenbosch, volgens het register van Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 540 rijksmonumenten. 's-Hertogenbosch telt 617 gemeentelijke monumenten.

Vergeleken met andere grote gemeenten staan we op een 19^e plek als het gaat om de subscore erfgoed in de cultuurindex (zie benchmark). Het gaat daarbij onder meer om het aantal cultuurhistorische en overig musea, en Rijksmonumenten in de stad en regio.

We willen erfgoed toegankelijk maken. Dit vergroot de betrokkenheid van inwoners bij hun stad. Ruim de helft van onze inwoners is (zeer) geïnteresseerd in verdwenen erfgoed (2019). Gevraagd is hoe zij willen dat het verdwenen erfgoed weer zichtbaar wordt gemaakt. Het ter plekke zo goed mogelijk nabouwen hoe het vroeger was, wordt door ongeveer een derde gekozen. De mogelijkheden die te maken hebben met 'het verhaal vertellen' in totaal door ongeveer de helft van de inwoners.

Sinds november 2016 is de website erfgoedshertogenbosch.nl online. In 2020 had deze website zo'n 234.980 bezoekers. Het afgelopen jaar is dat gestegen tot zo'n 240.000 bezoekers.

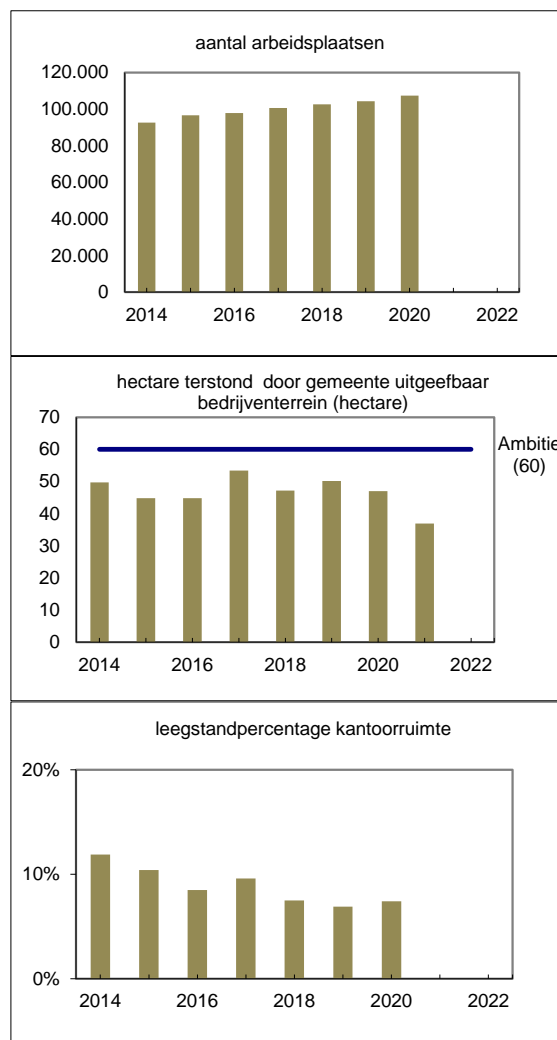

14. Ruimte voor economie en voorzieningen

Ambitie

De economie van 's-Hertogenbosch kenmerkt zich door enkele prominente spelers en een divers MKB. De ambitie is om de lokale economie sterk te houden en verder uit te bouwen. Dit doen we door het accommoderen van bedrijvigheid en (bedrijf)investeringen die zorgen voor economische groei en meer werkgelegenheid. Als stad willen we dan ook een scherper imago om nieuwe doelgroepen aan te spreken en bestaande doelgroepen te behouden. Dit moet resulteren in ruimte voor nieuwe ondernemingen, meer kwaliteitsbezoekers die meer besteden en meer studenten. Daarnaast streven we naar een goede leefbaarheid in de wijken; winkelcentra en consumentgerichte voorzieningen leveren daaraan een belangrijke bijdrage. Specifiek zetten we in op de verdere versterking van de ICT-sector in 's-Hertogenbosch. De groeiende markt van ICT en Data Science zorgt voor veel nieuwe banen en kan helpen in het oplossen van maatschappelijke problemen.

Op dit moment zijn nog geen cijfers beschikbaar voor 2021 wat betreft het aantal arbeidsplaatsen.

We streven naar een versterking van het ondernemersklimaat. De werkgelegenheid is tussen 2019 en 2020 toegenomen van 104.300 naar 107.480 werkzame personen. De doelstelling van een groei van het totaal aantal arbeidsplaatsen met 1,5% per jaar, is daarmee ruimschoots gehaald. In de benchmark (bijlage) zien we dat de gemeente 's-Hertogenbosch in de periode 2016-2020 in de top 10 staat van de grote gemeenten als het gaat om de groei van de werkgelegenheid.

We willen de economische structuur versterken en ruimte bieden voor economische activiteiten. Onze ambitie is om 60 hectare netto ter stond door de gemeente uitgeefbaar bedrijventerrein te hebben. Begin 2021 zitten we daar met 36,9 hectare nog onder.

Het leegstandpercentage van kantoorruimte in 's-Hertogenbosch is iets toegenomen: van 6,9% eind 2019 naar 7,4% een jaar later. Landelijk gezien was er tussen eind 2019 en eind 2020 sprake van een lichte daling van 8,4% naar 8,2%.

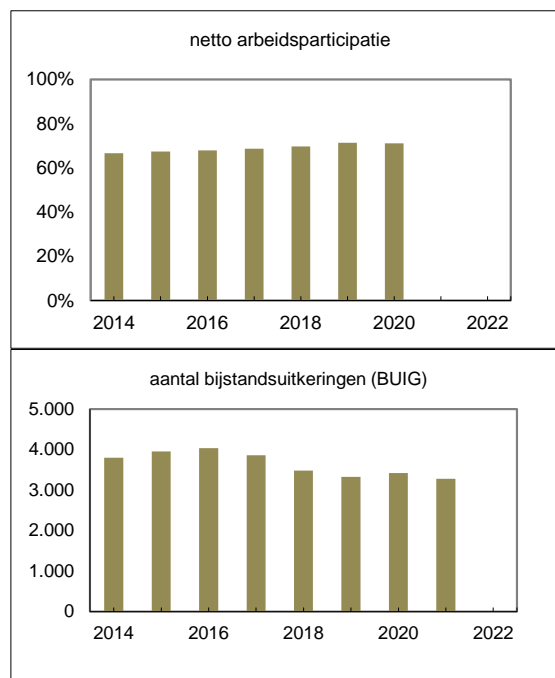
15. Werk en inkomen

Ambitie

's-Hertogenbosch is een sterke sociale gemeente waarin we maatschappelijke tweedeling zoveel mogelijk proberen te voorkomen. Inwoners doen zoveel mogelijk gewoon mee: ze hebben werk of doen naar vermogen mee in de samenleving.

We streven ernaar dat zoveel mogelijk mensen werken en daarmee zelfstandig hun inkomen verdienen. Mensen die werken zijn gemiddeld gezonder, maatschappelijk actiever en gelukkiger. Wanneer dat niet lukt verzorgen wij een (tijdelijk) inkomen en ondersteuning bij arbeidsparticipatie. Mensen met een korte afstand tot de arbeidsmarkt stimuleren we om zoveel mogelijk zelf te doen, hun capaciteiten in te zetten bij het vinden van werk en hiervoor de eigen netwerken in te schakelen. Voor mensen die verder van de arbeidsmarkt staan zien we steeds vaker dat er sprake is van complexe, meervoudige problematiek. We stemmen de ondersteuning en begeleiding hier op af. Wanneer werk (nog) niet haalbaar is begeleiden we naar maatschappelijke participatie. Als mogelijke opstap naar een betaalde baan.

In het regionaal werkbedrijf werken we samen met alle partners om iedereen een kans te bieden op de arbeidsmarkt. We maken afspraken met werkgevers om mogelijkheden te ontwikkelen voor iedereen. Ook organiseren we zelf meer werk om mensen aan de onderkant meer kansen te bieden op terugkeer in het arbeidsproces. We bieden mogelijkheden, maar mensen zijn zelf verantwoordelijk om aan het werk te komen en te blijven.

Werk is dé manier om economisch, maar ook sociaal, zelfredzaam te zijn. In 2021 wonen er in de gemeente 's-Hertogenbosch ruim 121.500 15 t/m 75-jarigen. Zij behoren hiermee tot de potentiële beroepsbevolking. De netto participatiegraad van 15 t/m 75-jarigen is 71% (2020). Dit betekent dat 71% van de potentiële beroepsbevolking ook daadwerkelijk aan het werk is. Dit is vrij hoog vergeleken met andere gemeenten (zie benchmark).

Gemeenten ontvangen van het Rijk een gebundelde uitkering (BUIG) voor het bekostigen van de uitkeringen in het kader van de Participatiewet, IOAW, IOAZ en Bbz (levensonderhoud startende ondernemers) en voor de inzet van loonkostensubsidie.

Het totaal aantal uitkeringen BUIG neemt sinds 2017 af. Na een toename tussen 2019 en 2020 is er het afgelopen jaar weer sprake van een afname te zien. Eind 2021 is het aantal uitkeringen BUIG in de gemeente 's-Hertogenbosch 3.283. Dat is circa 3,9% minder dan het jaar ervoor. De bijstandsdichtheid (zie benchmark) is relatief laag.

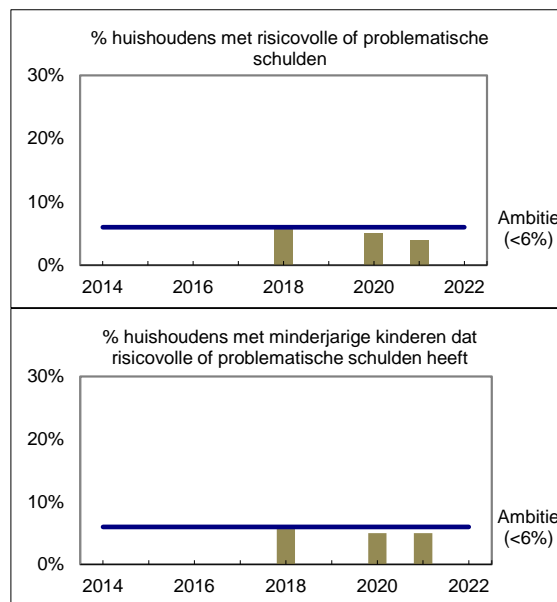
16. Armoede en schulden

Ambitie

Inwoners van de gemeente 's-Hertogenbosch zijn in staat om zelfstandig (of met hulp van hun omgeving) een financieel gezonde huishouding te voeren. Wanneer dit (tijdelijk) niet lukt, kunnen inwoners een beroep doen op hulpverlening en/of regelingen van de gemeente of andere instellingen.

Het uitgangspunt is dat iedereen zoveel mogelijk verantwoordelijk is en blijft voor de eigen financiële situatie. Via voorlichting zetten we in op bewustwording, onder andere bij jongeren. Ook hebben we een groot aanbod van licht ondersteunende maatregelen van onze (vrijwillige) partners, vaak gericht op het op orde brengen en houden van geldzaken.

Door het accent nog meer op preventie en vroegsignalering van schulden en armoede te leggen, willen wij dat ernstige schuldenproblematiek wordt voorkomen.

Eind 2017 zijn de kaders voor het voorkomen en aanpakken van schuldenproblematiek vastgelegd in het Aanvalsplan Den Bosch Schuldenvrij. Hiermee wil de gemeente zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners in de schulden komen. En zorgen dat inwoners die wel in de schulden terecht komen, hier zo snel mogelijk en langdurig weer uit komen. In 2021 heeft 18% van de huishoudens uit het gemeentelijk Digipanel schulden. Het gaat daarbij onder andere om leningen bij de bank, studieschulden, betalingsachterstanden en kopen op afbetaling. Hypotheken tellen hierbij niet mee. Het aandeel huishoudens met schulden is iets lager dan in 2020 (20%).

In 2021 heeft 4% van de huishoudens te maken met risicovolle of problematische schulden. Zij hebben bijvoorbeeld meer dan drie soorten rekeningen die niet op tijd konden worden betaald en stonden daarnaast ook regelmatig meer dan € 500,- rood. Alhoewel huishoudens met minderjarige kinderen meer kans blijken te hebben op schulden, hebben zij niet vaker dan andere huishoudens te maken met (zeer) problematische schulden. 5% van de huishoudens met minderjarige kinderen heeft hiermee te maken.

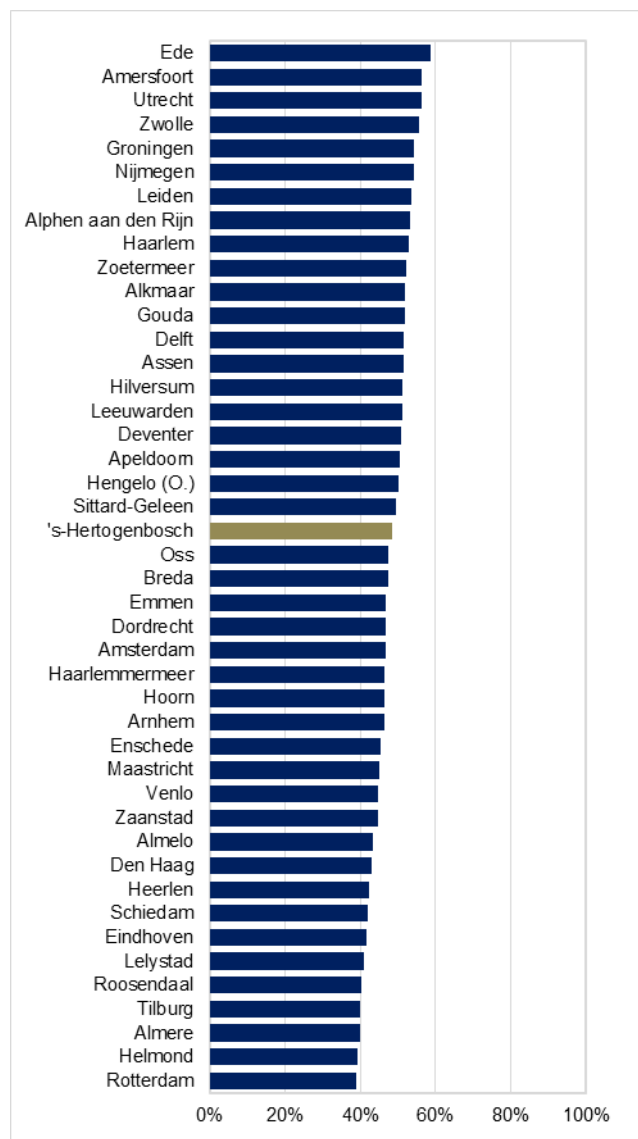
In de gemeente 's-Hertogenbosch heeft 3,2% van de huishoudens een laag of langdurig laag inkomen (zie benchmark). Zij neemt daarmee een middenpositie in.

Bijlage 1: Benchmark

1 Bestuursorganen en -ondersteuning

Opkomst gemeenteraadsverkiezingen (2022)

Bron: www.verkiezingsuitslagen.nl

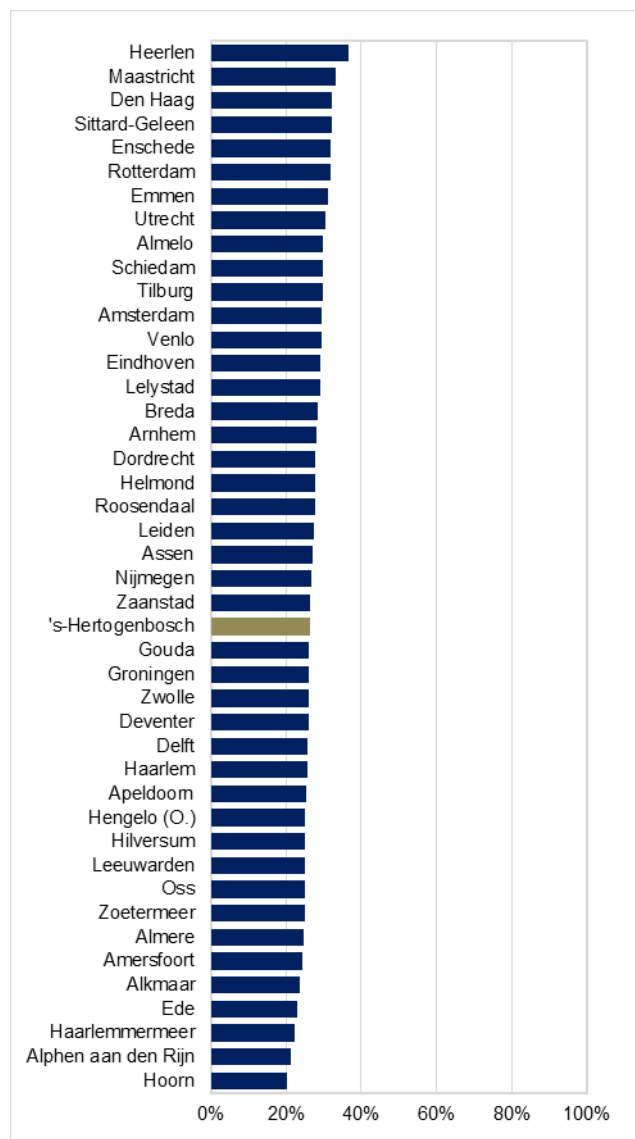
2 Dienstverlening

Geen geschikte benchmark

3 Gezondheid

Aandeel inwoners 65 jaar of ouder met één of meer lichamelijke beperkingen (2020)

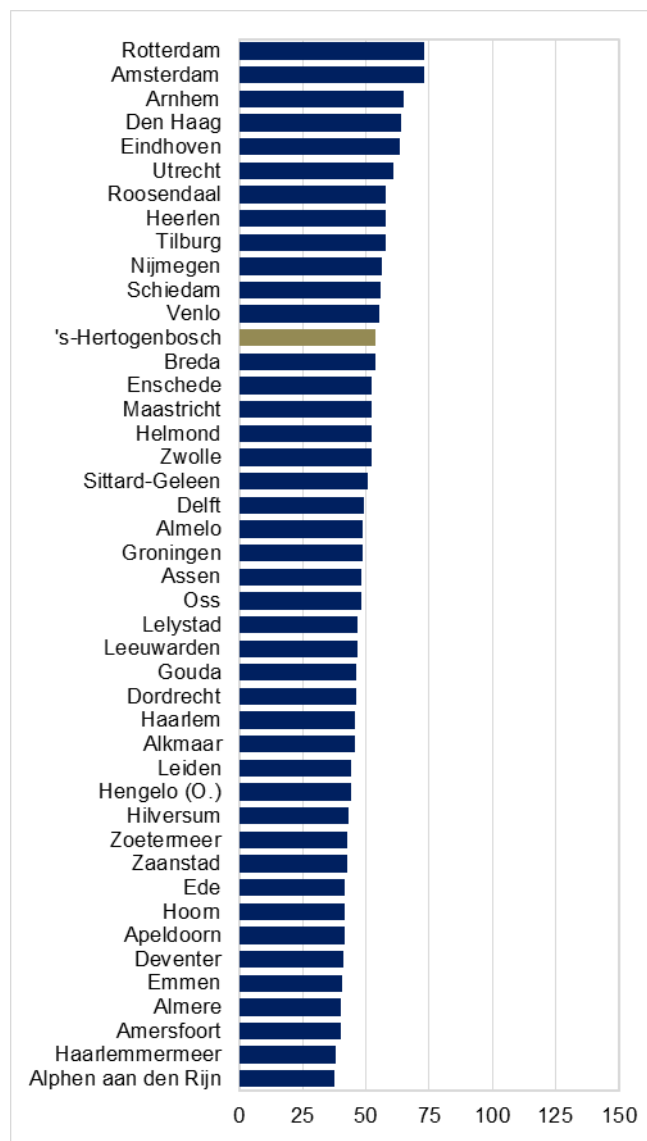
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2020, GGD'en, CBS en RIVM

4 Veiligheid

Aantal misdrijven per 1.000 inwoners in 2021

Bron: Politie, CBS

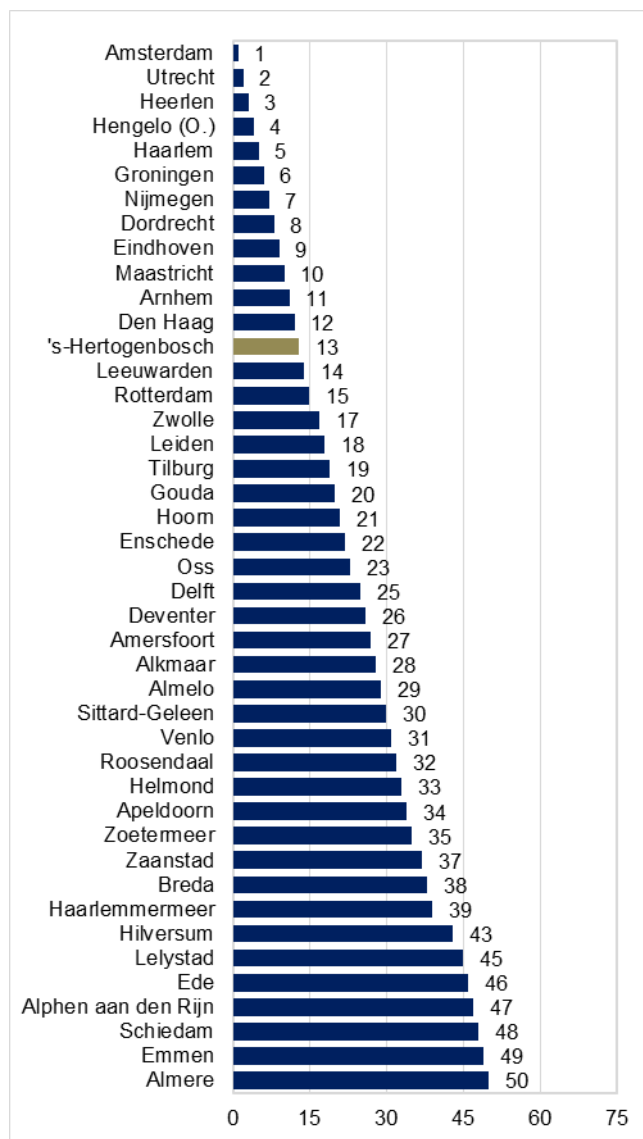

5 Cultureel klimaat

Rangorde aantal uitvoeringen in de podiumkunsten per 1.000 inwoners (2020)

Hoe lager in rangorde, hoe meer uitvoeringen

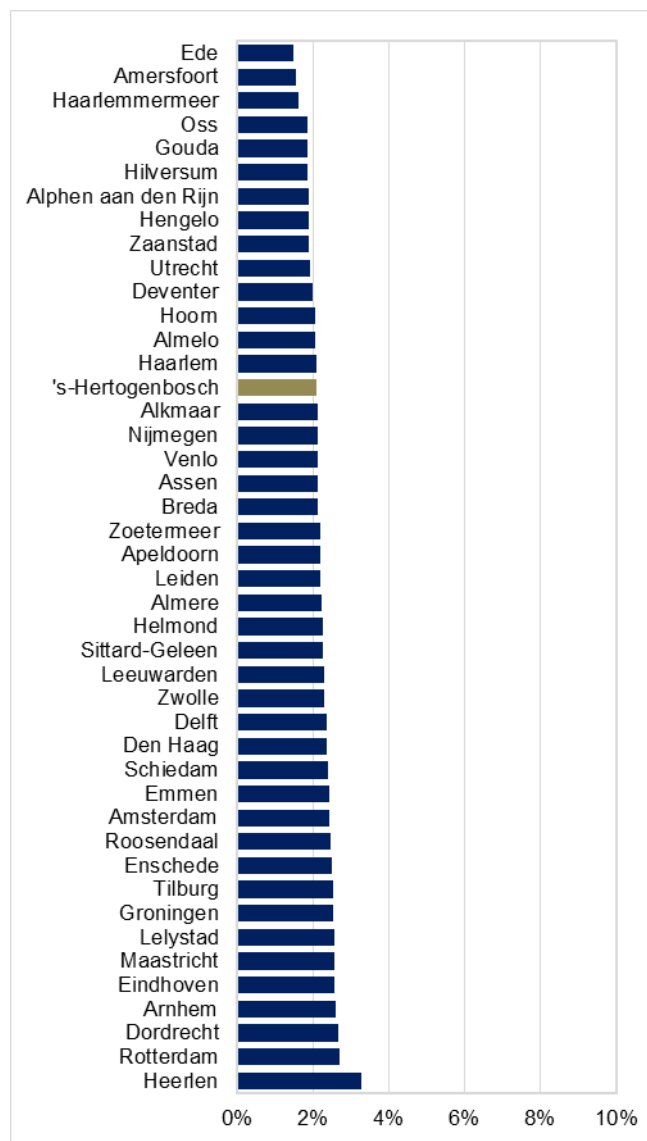
Bron: Atlas voor gemeenten 2021

6 Opgroeien en talentontwikkeling

Aandeel voortijdig schoolverlaters
(schooljaar 2020-2021)

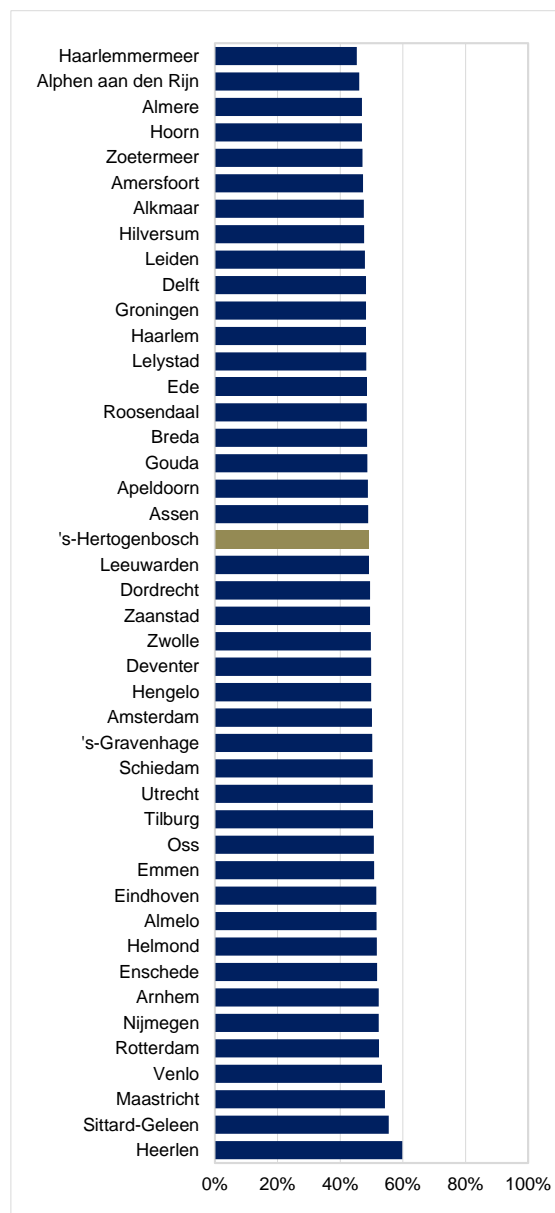
Bron: onderwijsincijfers.nl (DUO)

7 Wonen en zorg

Aandeel inwoners 65 jaar of ouder dat beperkt is vanwege gezondheidsproblemen (2020)

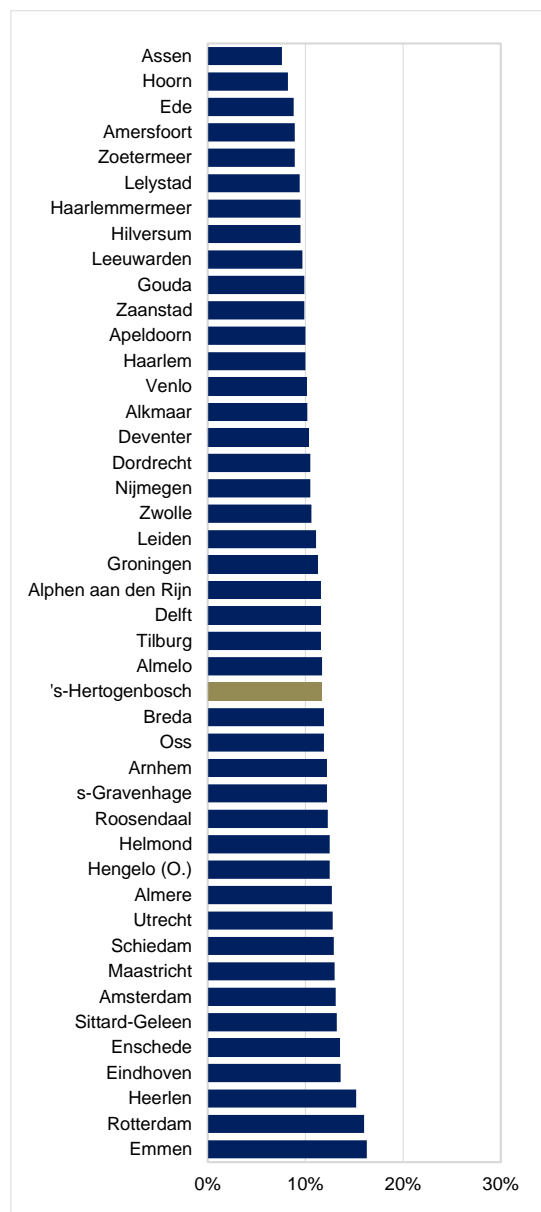
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2020, GGD'en, CBS en RIVM

8 Participatie en daginvulling

Aandeel inwoners van 65 jaar of ouder dat zich (zeer) ernstig eenzaam voelt (2020)

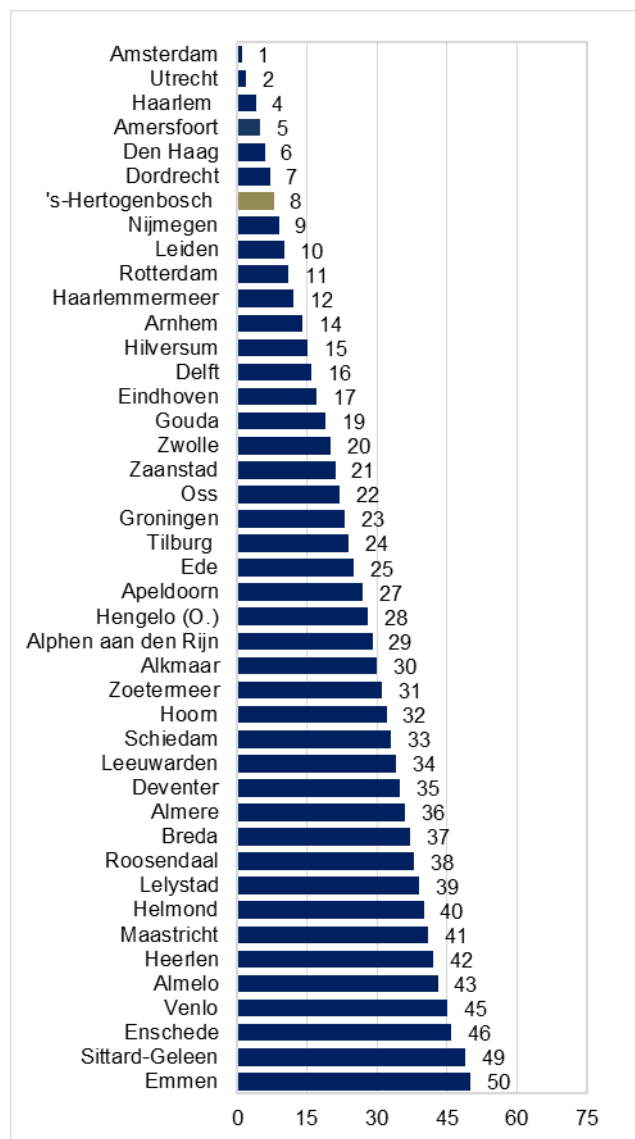
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2020, GGD'en, CBS en RIVM

9 Wonen en werkomgeving

Rangorde woonaantrekkelijkheidsindex (2020)

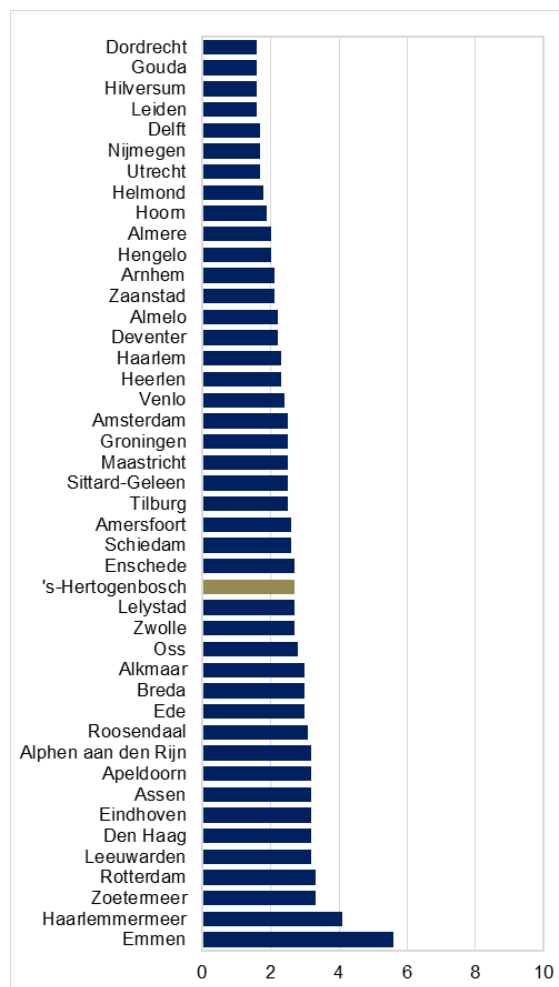
Bron: Atlas voor gemeenten 2021

10 Bereikbare stad

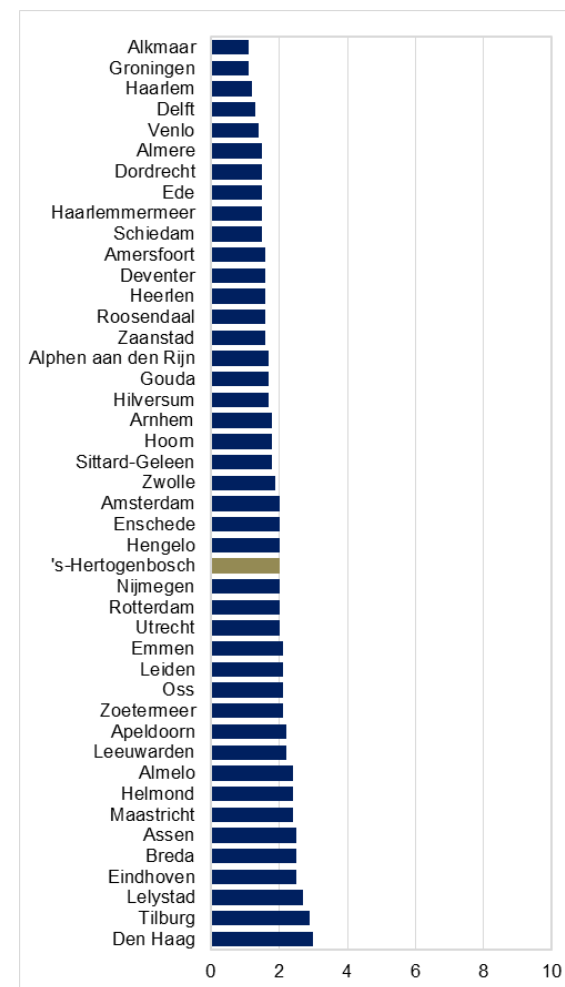
Afstand tot treinstation in km (2020)

Bron: CBS

Afstand tot oprit hoofdverkeersweg in km (2020)

Bron: CBS

11 Sport en recreatie

Geen geschikte benchmark

12 Milieu respecterende ontwikkelingen

Figuur links:

Totaal huishoudelijk afval, kg / inwoner (2020)

* cijfer is uit 2019

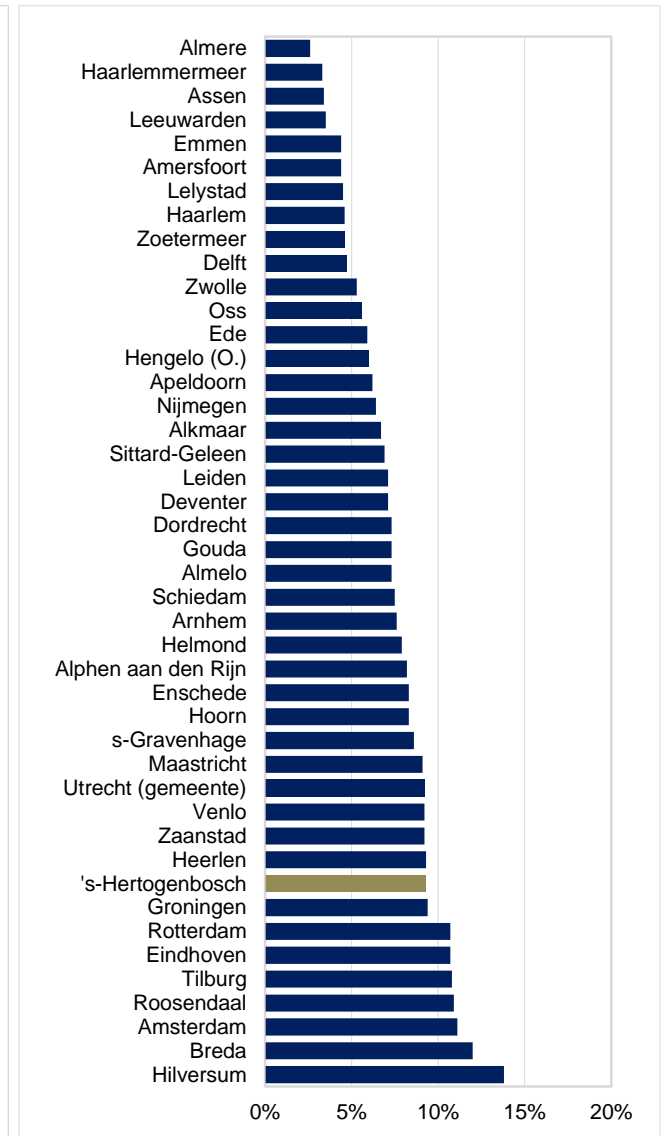
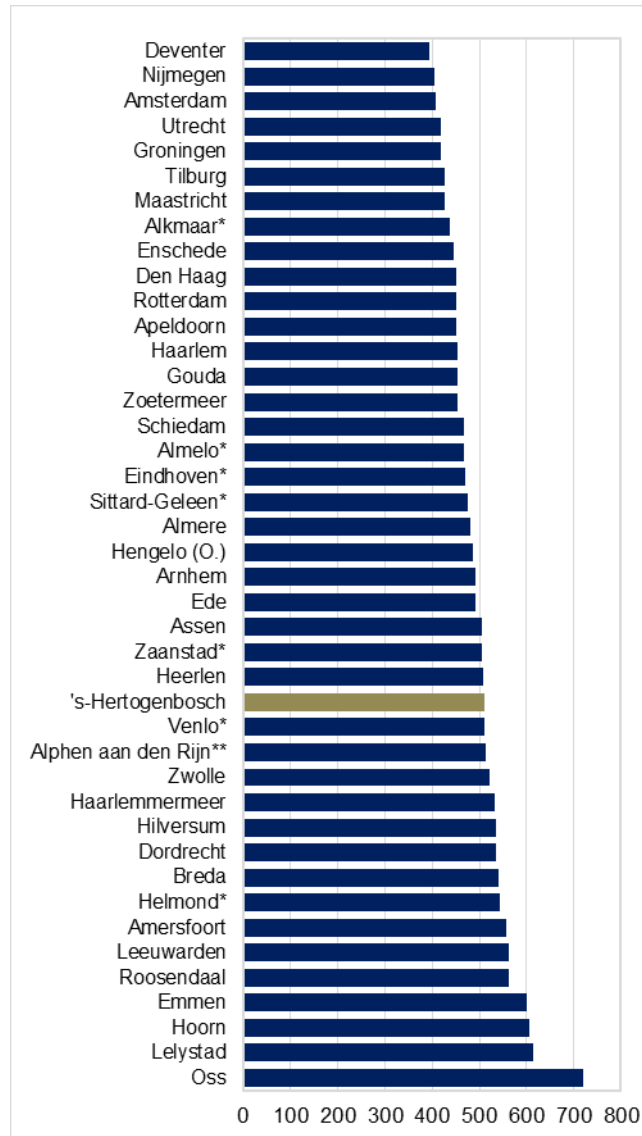
** cijfer is uit 2018

Bron: CBS

Figuur rechts:

Aandeel inwoners dat ernstige geluidhinder ervaart van wegen < 50 km/uur (2020)

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2020, GGD'en, CBS en RIVM

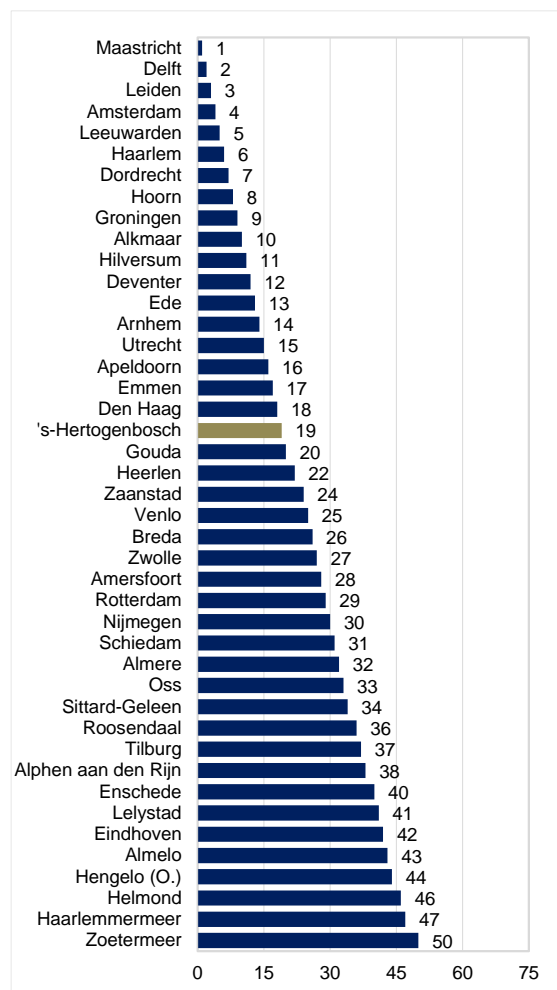

13 Cultuurhistorische kwaliteit

Rangorde cultuurindex, subscore erfgoed

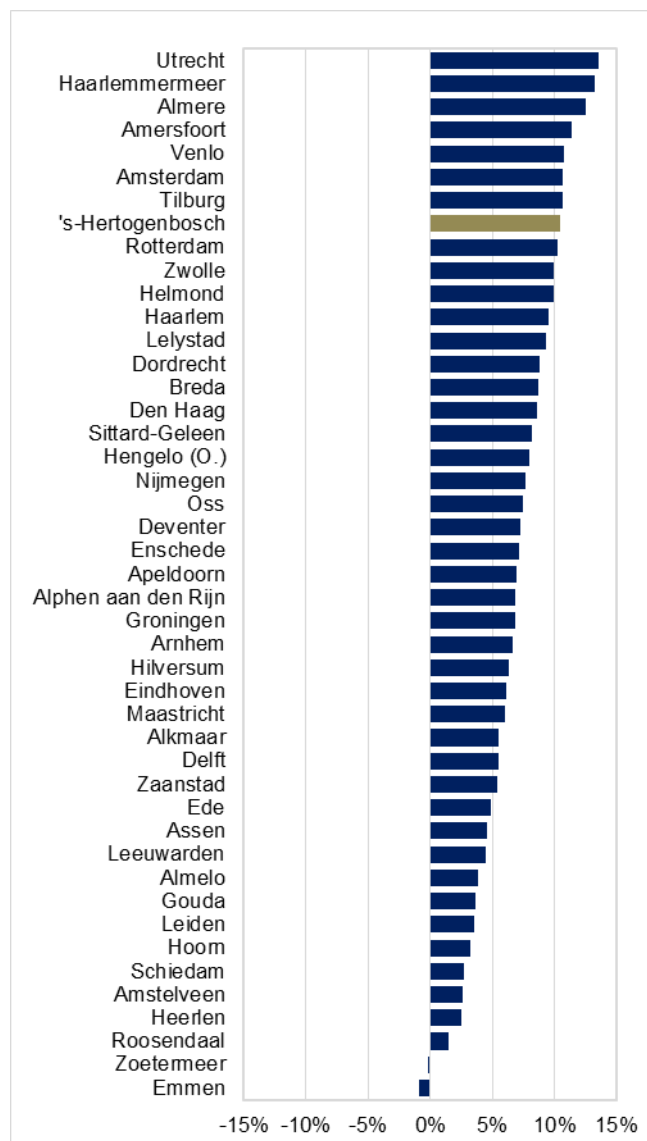
Bron: Atlas voor gemeenten 2018

14 Ruimte voor economie en voorzieningen

Groei werkgelegenheid (2016 – 2020)

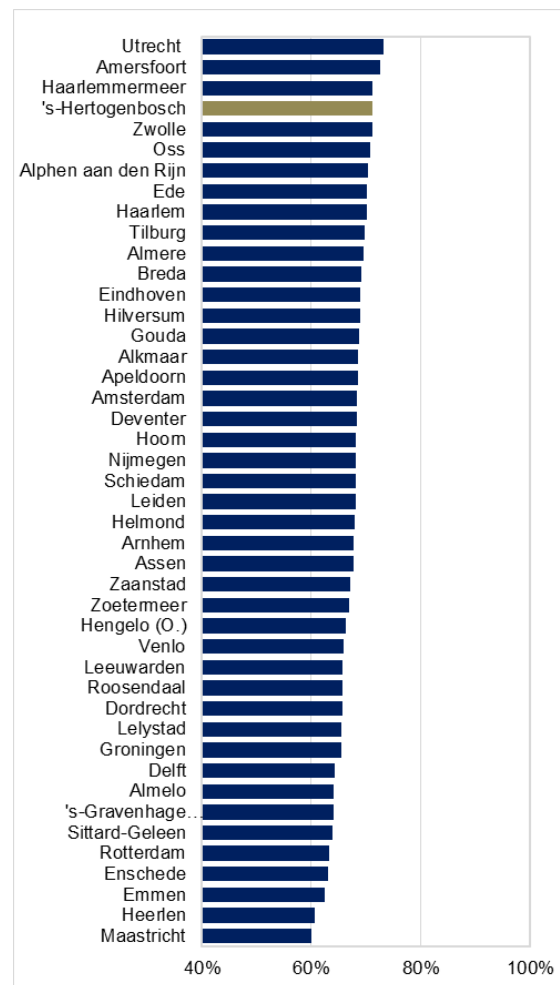
Bron: LISA

15 Werk en inkomen

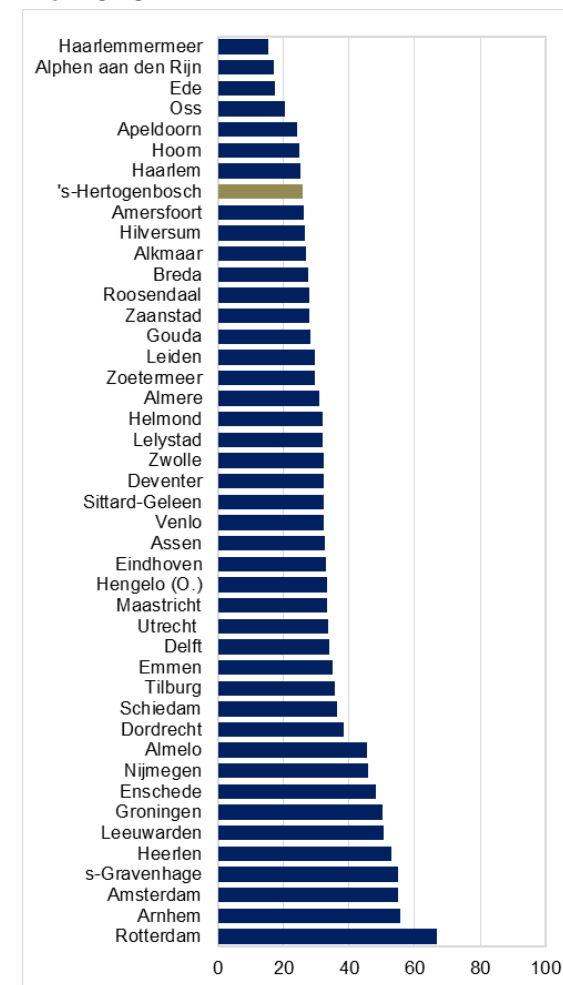
Netto arbeidsparticipatie (2020)

Bron: CBS

Bijstandsdichtheid; aantal bijstandsuitkeringen, per 1.000 inwoners vanaf 15 jaar (2020)

Bron: CBS

16 Armoede en schulden

Aandeel particuliere huishoudens met een langdurig laag inkomen (ten minste 4 jaar), (2020)

Bron: CBS

